

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Životní cíle adolescentů

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce :
PhDr. Ivana Poledňová, CSc.

Vypracovala :
Jaroslava Axmannová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Životní cíle adolescentů“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 17.2.2009

.....
Jaroslava Axmannová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Ivaně Poledňové, CSc. za metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji rodině za morální podporu a trpělivost a to především dceři a mému muži.

Jaroslava Axmannová

OBSAH	2
Úvod - teoretická část	3
1. Adolescence jako pojem a jeho vymezení	5
2. Stručný náhled na dospívající mládež z historického hlediska	7
3. Současná mládež vyrůstající v demokratické společnosti	9
3.1 Vliv současné společnosti na utváření osobnosti	9
3.2 Vybrané socializační faktory ovlivňující vývoj osobnosti	11
3.2.1 Rodinné vztahy a škola	11
3.2.2 Partnerské vztahy a sexuální chování	13
3.3 Adolescenti a vliv médií	14
3.4 Starosti adolescentů	16
3.5 Současní dospívající v porovnání s generací rodičů	17
3.6 Sebepojetí v období adolescence	20
4. Důležitá rozhodnutí v období adolescence	22
5. Životní cíle středoškolské mládeže	24
6. Výzkumná část	28
6.1 Cíl výzkumu	28
6.2 Výzkumný vzorek	29
6.3 Použité metody	29
6.3.1 Dotazník	30
6.3.2 Kasuistiky	31
6.4 Výsledky	31
6.4.1 Výsledky z dotazníku	31
6.4.1.1 Zdraví a zdravý životní styl	32
6.4.1.2 Vzdělání	35
6.4.1.3 Zaměstnání a práce	38
6.4.1.4 Majetek a cestování	43
6.4.1.5 Partnerské vztahy a rodina a přátelé	46
6.4.1.6 Sociální vztahy	51
6.4.1.7 Multikulturní vztahy	57
6.4.1.8 Volný čas a současná mládež	62
6.4.2 Výsledky z kasuistik	64
6.4.2.1 Příběh Jitky	65
6.4.2.2 Příběh Zdenky	66
Závěr	67
Resumé	69
Anotace	70
Literatura a prameny	71
Seznam příloh	72

Úvod – teoretická část

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila životní cíle adolescentů. Vzhledem k tomu, že jsem sama matkou dospívající dcery, jsem v přímém kontaktu s cílovou skupinou. Nejen to, že přímo před očima se mi vyvíjí mé dítě v dospělého člověka, ale mám možnost nahlédnout do problémů nynější dospívající mládeže. Právě proto, že máme velmi otevřený vztah, vím mnohé o jejich přáních a tužbách. Dcera je mé jediné dítě a tudíž je ochuzena o vazbu sourozeneckou. Tím více se jí snažím pomoci, pokud možno bez velkých životních šrámů, zvládnout toto velmi důležité období tím, že jí naslouchám a snažím se trošku i poradit. Dcera je velmi společenská a proto i u nás doma bývají často její vrstevníci.

Moje původní profese byla dětská sestra, to znamená, zdravotní pracovnice vyškolená pro práci s věkovou skupinou od narození až do osmnácti let. Mé povolání zahrnuje i část psychologickou a sociální. Své získané vědomosti se snažím uplatnit i nyní, kdy jsem byla přeřazena v rámci reorganizace na zcela jinou práci. Ještě minulý rok jsem ale pracovala na oddělení, kde náplň práce přímo souvisela s dětmi a mladými lidmi.

Za cíl své bakalářské práce jsem si stanovila zjistit, jaké životní cíle má současná mládež, zda se s příchodem demokracie změnila i životní priority adolescentů. Domnívám se, že dlouhodobé cíle nebudou nijak podstatně rozdílné, ale cesta k nim nebude stejná. Co se týče časového horizontu, předpokládám, že splnění určitých cílů bude odloženo do zralejšího věku. Touto problematikou se budu zabývat zejména v analytické části své práce. Průzkum nasměřuji do řad posledního ročníku osmiletého gymnázia. Praktická výzkumná část tudíž nezachytí celou škálu dospívajících, ale právě definovaný vzorek středoškolské mládeže.

Je zřejmé, že studenti gymnázia budou mít specifické cíle především v souvislosti se vzděláním a budoucí pracovní kariérou. Již několik let jsou právě víceletá gymnázia vystavena kritice pro oddělování jisté „elity“ od ostatních vrstevníků. Pravdou zůstává, že na víceletá gymnázia opravdu odcházejí z páté třídy děti s velmi dobrým, možná by bylo přesnější říci, s výborným prospěchem. To je holý fakt. Rodiče se snaží svým nadaným potomkům vytvořit podmínky pro stimulující socializační a výchovné prostředí právě výběrem kvalitní školy. Uvědomuji si totiž, že právě v tomto prostředí, kde se setkávají

vrstevníci s velmi dobrým prospěchem, je možnost jejich plného rozvoje. Děti, které zůstávají na základní škole mají cestu obtížnější. Mohou samozřejmě z deváté třídy nastoupit na čtyřletá gymnázia, ale spousta z nich začne navštěvovat střední odborné školy nebo školy pro výuku řemesel.

Cílem středních odborných škol i učilišť je vychovat odborníky do praktického života. Pokračování studia na vysokých školách je dozajista svízelnější pro absolventy středních odborných škol, jelikož náplň výuky je směřována již k určitému praktickému využití vědomostí v pracovním životě. Počítá se s tím, že ukončením těchto škol by měla mládež započít svou pracovní kariéru. Domnívám se tedy, že tato skupina mládeže bude zřejmě mít své životní cíle nastaveny odlišně právě pro ukončenou profesní přípravu. Studenti gymnázií, osmiletých, šestiletých i čtyřletých, jsou studiem připravováni na pokračující vzdělávání na vysokých školách či vyšších odborných školách. Proto i jejich nástup do zaměstnání bude posunut minimálně o tři až pět let. Tím se i jejich budoucí cíle budou oproti vrstevníkům s ukončenou profesní přípravou přesunovat do pozdějších let. To znamená, že určitě nebudou tyto cíle naplněny ve stejném časovém období. Tudíž můj průzkum bude mít své specifické podmínky a bude se týkat jen určité skupiny adolescentů.

Ve své bakalářské práci se pokusím osvětlit, jaké priority upřednostňuje současná středoškolská mládež. Výzkum se bude týkat žebříčku hodnot adolescentů se zaměřením na dlouhodobé a krátkodobé životní cíle v přímé souvislosti se současným světem a sociálním prostředím, ve kterém středoškolská mládež dospívá. Vytváření blízkých či vzdálených cílů souvisí přímo ze socializačním prostředím. Je zřejmé, že na utváření priorit se podílí jak rodina, tak i vzdělávací instituce, kterou mládež navštěvuje, a bezesporu i kontakty s vrstevníky. Tyto kontakty hrají velmi podstatnou roli hlavně v období dospívání. Cílem mého výzkumu je získat ucelený obraz o vybrané vývojové skupině, o jejich názorech, postojích i přesvědčeních. O životě adolescentů žijících v demokratické společnosti. O jejich možnostech studovat, pracovat a žít v současné, stále více se sjednocující Evropě.

1. Adolescence jako pojem a jeho vymezení

Adolescence, neboli dospívání, je velmi důležitým obdobím života každého jedince. Je to bouřlivé období nejen co se týče vývojových, ale hlavně psychických změn. Intenzivní emocionální prožitky z tohoto období si jedinec nese v sobě po celý život a zpravidla je nezapomíná. Na konci tohoto období by měl být fyzicky, psychicky i emočně vyzrálý jedinec, který je pro další život vybaven určitou úrovní vzdělání, kterou uplatní v profesní kariéře. Jedinec samostatný a nezávislý. Zároveň však si uvědomující, kde má své kořeny. Tato vyzrálá osobnost by si měla plně uvědomovat odpovědnost vůči sobě i společnosti, v níž žije. Adolescenci můžeme přirovnat k pomyslnému mostu, kde na jednom břehu mladý člověk zanechává dětství a na druhém břehu na něj čeká dospělost. Je to určité vývojové období, kdy se nám z dítěte před našimi zraky rodí dospělý člověk. Dospělý po všech stránkách. To znamená, že je schopen postarat se sám o sebe, založit rodinu, zařadit se do pracovního procesu, být připraven obětovat se určitým způsobem pro své děti a akceptuje názory svých rodičů. Zařadí se do společnosti, které je odhodlán být prospěšný. Míra prospěšnosti může být různá. V ideálním případě by měla vyústit v potřebu přesahující vlastní egoistické cíle a být prospěšný druhým lidem i vlasti.

Již vymezení tohoto období není jednoznačné. Autoři se ve vymezení tohoto období neshodují. Někteří zahrnují do adolescence i pubescenci, jiní se přiklánějí k názoru, že jde o období od patnácti do dvaceti dvou let. Někteří toto období dokonce posunují až do dvaceti pěti let. Tedy až do dokončení profesní přípravy a nástupu jedince do zaměstnání. Čeští odborníci se přiklánějí k západnímu modelu, kdy horní věkovou hranici vidí kolem dvacátého pátého roku života.

Obecně vzato, mohli bychom říci, že jde o období mezi dětstvím a dospělostí. Adolescenci dělíme na tři etapy. Časná adolescence probíhá od deseti do třinácti let. Střední adolescence od čtrnácti do šestnácti let a pozdní od sedmnácti do dvaceti let. Někdy tuto věkovou hranici posunujeme až k hranici dvaceti pěti let. Aristoteles¹, který navrhl periodizaci života (životní cyklus života jedince se dělí do sedmiletých cyklů) přisuzuje dospívání třetí sedmileté období. Jedná se tedy o život člověka mezi čtrnáctým a dvacátým prvním rokem jeho života.

¹ Aristoteles – řecký filosof a myslitel (383-322 př.n.l.) - Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 10

J.J. Rousseau² se odklání od tohoto cyklu tím, že vymezuje adolescenci jako období mezi patnáctým až dvacátým rokem života, to znamená čtvrtou pětiletku. Z výše uvedeného je zřejmé, že názory myslitelů nejsou jednotné.

Já se přikláním k názoru, že období dospívání (tím myslím spíše psychické dozrávání) je období mezi šestnáctým až dvacátým pátým rokem života. Svůj názor opírám o veřejný průzkum³, který byl prováděn opakovaně mezi současnými vysokoškoláky, kteří se cítí být více adolescenty než dospělými. Sami se tedy ještě nezařazují mezi dospělou populaci. Zatím nechtějí převzít sociální role související právě s dospělostí.

² J.J. Rousseau – francouzský pedagog (1712-1778) - Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 11

³ Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 10, pozn. 1

2. Stručný náhled na dospívající mládež z historického hlediska

Dle Aristotela⁴ bylo dospívání chápáno jako specifické období života jedince, ve kterém dochází k ukončení fyzického a pohlavního vývoje a ve kterém se utváří charakterové vlastnosti jedince. Myšlení a rozum jsou v plném rozkvětu. Je to období, kdy je optimální studovat a rozvíjet dále svůj rozumový potenciál.

Ve středověku se adolescencí jako významnou etapou života nikterak nezaobírali. Pouze role pážete byla lehce diferencovaná. Jinak dětství přecházelo plynule v dospělý věk. Již od mládí chodily dívky oblékané jako dospělé ženy a nedocházelo v té době ani k projevům láskyplných vztahů mezi dětmi a dospělými. Mateřská láska je pojem poměrně mladý. Hlavně pohlédneme-li na něj v kulturně historických souvislostech. Již jednou výše zmíněný pedagog J.J. Rousseau⁵ se ve svých dílech zmiňuje o období dospívání jako velmi důležité životní etapě, kdy dochází k psychickému zrání jedince, na jehož konci stojí osobnost, která opouští své egoistické cíle a jeho zájem o druhé nabývá na důležitosti.

V devatenáctém století byla adolescence zahrnuta do období puberty. Adolescence jako samostatné vývojové období se začala zdůrazňovat především v kontextu s rozpadem feudální společnosti, kdy dochází k velkým sociálním změnám v důsledku nástupu kapitalistické společnosti. Dochází ke stěhování obyvatelstva do města za prací, oddělování soukromého života od pracovního. Život dospělých nabývá jiných rozměrů než dříve a dochází k jeho oddělování od života dětí a mládeže. Děti se věnují přípravě na své budoucí povolání ve školách a tím dochází k určitému odtržení od světa dospělých. S postupem času se mění i využívání volného času mladých. Ti tráví více času s vrstevníky než s rodinou. V období adolescence je tento trend nejvíce vystupňovaný a nejzřetelnější.⁶

⁴ Aristoteles – řecký filosof a myslitel (383-322 př.n.l.) - Taxová J. *Pedagogicko – psychologické problémy dospívání*. 1. vydání Praha: Karlova Univerzita, 1985, str. 18

⁵ J.J. Rousseau – francouzský pedagog (1712-1778) - Taxová J. *Pedagogicko – psychologické problémy dospívání*. 1. vydání Praha: Karlova Univerzita, 1985, str. 21

⁶ Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 10-12

Pokud bych se pokusila shrnout, kdy začínáme hovořit o adolescenci jako o specifické životní etapě v historickém kontextu, tak lze říci, že první zmínky o tomto období se pojí k osobnosti J.J. Rousseaua.

Tím je ovšem myšlen teoretický přístup. K naplnění však dochází mnohem později, právě v důsledku kulturně-spoolečenských změn a nástupem kapitalismu, který z časového hlediska neprobíhal ve stejnou dobu ve všech evropských zemích. Změny v rodinném životě na našem území nastaly zavedením povinné školní docházky Marií Terezií⁷ v roce 1774, to ale ještě nic nevypovídá o přesném časovém vymezení vývojového období zvaného adolescence. K tomu dochází opravdu mnohem později. Je to pojem vcelku mladý a u nás se začal používat v podstatě až ve dvacátém století. V současné době nabývá stále více na významu a je předmětem zkoumání odborníků nejen z řad pedagogů i sociologů, ale především psychologů.

Dříve se odborníci přikláněli k názoru, že jde o jakési mezidobí. Jelikož adolescent není již dítětem, ale zároveň ještě není dospělým. J. Taxová⁸ uvádí *„Postupně se však stále častěji společenské požadavky a nároky na adolescenty zvyšují, v mnohých případech už odpovídají nárokům kladeným na dospělé. Jedná se o cílevědomost, vyšší zodpovědnost, výkony, mravní vyhraněnost. Protože však k ustálení sociálního postavení dospělosti, k příslušnému chování a celkovému vyhranění pravidel ještě nedošlo, bývá adolescence plným právem považována za tranzitní období, mezidobí, třetí svět, zemi nikoho. Osamostatňují se od rodiny, ale ještě nejsou samostatní, usilují o nezávislost, ale ještě nejsou nezávislí. Jejich postavení je přechodné, přípravné, mnoho se od nich očekává, s mnoha požadavky se musí vyrovnávat.“*

Od tohoto názoru odborníci upouštějí.⁹ Již nehovoří o adolescenci jako o určitém přechodném období. Období adolescence se v očích pedagogů i sociologů stává velmi důležitým a hlavně plnohodnotným úsekem lidského života a je mu věnována stále větší pozornost.

⁷ Marie Terezie – uherská a česká královna, římská císařovna, 1717-1780, <http://www.panovnici.cz/marie-terezie>

⁸ Taxová J. *Pedagogicko – psychologické problémy dospívání*. 1. vydání Praha: Karlova Univerzita, 1985, str. 60

⁹ Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 118

3. Současná mládež vyrůstající v demokratické společnosti

Budeme-li hovořit o současné generaci adolescentů, musíme si vyjasnit, že jde o mladé lidi, kteří se narodili do demokratické společnosti. Jejich rodiče dozrávali v socialistické společnosti. Je jasné, že právě kulturně-politické změny se nutně musely promítnout do postojů, názorů i životních cílů jak generace rodičů, tak i nynějších adolescentů. Je zřejmé, že dnešní mladí lidé mají v určitých ohledech mnohem více možností. Především možnost studovat, cestovat a poté se i lépe pracovníě realizovat. Na druhé straně je však možné vnímat jejich nejistoty a vnitřní zmatek. Doba je pro mladé z jedné strany příznivá, ale na druhé straně právě hektičnost současné společnosti, veliký rozvoj informačních technologií a vystupňovaný tlak médií se podílí na určité neukotvenosti mladých.

3.1 Vliv současné společnosti na utváření osobnosti

Zaujala mne publikace A. Tofflera¹⁰ *Šok z budoucnosti*. Přestože tato publikace vznikla již v roce 1970 a z anglicky psaného originálu byla přeložena a vydána u nás až v roce 1992, je stále velmi aktuální. Autor se věnuje problémům, které právě nová doba přináší. Toffler se zmiňuje o tom, že moderní doba plodí zvláštní osobnosti. *„Některé děti, ve dvanácti letech už nejsou dětmi, někteří dospěli jsou v padesáti jako dvanáctiletí. Bohaté, kteří předstírají chudobu, konformisty, kteří pod upjatými límečky jsou neuvěřitelní anarchisty, anarchisty, jenž pod špinavými košilemi jsou konformní, ženaté kněze a ateistické pastory, špičkové programátory, jenž jsou závislí na LSD. Život nabírá zběsilé tempo, které se vkradlo i do osobního života nás všech. Šok ze změn působí na naše nitro a ohrožuje nás vznikem duševních chorob. Šok z budoucnosti je omamující dezorientace vyvolaná náhlým příchodem budoucnosti. Je to fenomén spojený s časem. Výsledkem je mimořádně rychlé tempo společenských změn. V tomto prostředí se chtě nechtě ocitá celá společnost, včetně nejslabších, nejméně inteligentních a jinak hendikepovaných. Změny se na nás*

¹⁰ Toffler, A. *Šok z budoucnosti*. 1.vydání Praha: Práce, 1992, str. 12 – 29.

lavinovitě valí a většina z nás není připravena se s nimi vyrovnat. Chybí zkušenosti, protože v průběhu vývoje se náhle obrátil vztah člověka ke zdrojům. Zemědělství, které bylo původně základem civilizace, ztrácí převahu postupně v jedné zemi po druhé.“

Domnívám se, že tento autor předběhl svou dobu právě vydáním výše zmíněné publikace. To, co se jeví jako obavy prognostika, se bohužel naplňuje. A upřímně řečeno, přečtení tohoto díla mě naplňuje úzkostí.

V dnešní době se stírají hranice nejen mezi evropskými státy, ale ani oceán není natolik velkou překážkou, aby ho krize vzniklá v Americe překonala. Vše, co se v minulosti přihodilo někomu jinému a nás se vlastně nedotýkalo, dnes zasahuje prakticky každého. Otázkou dnešní doby je, nakolik jsme schopni se přizpůsobit a v podstatě se změnit, abychom tlak doby přestáli bez psychické újmy. Je nutné vzít na zřetel hospodářský růst, stoupaní spotřeby energie, chrlení průmyslových výrobků. Je jasné, že nelze donekonečna zavalovat trh kupříkladu neomezeným počtem nových aut. Krize, která naši generaci momentálně zasahuje, prostě musela nevyhnutelně přijít. Krize a následná recese je noční můrou nejen vysokých státních představitelů, ale i běžného občana.

Toffler dále ve své práci uvádí, že obavy z budoucnosti se staly naším každodenním průvodcem. S nimi usínáme a do nového dne se s nimi budíme. Aby dnešní generace vůbec mohla v tomto prostředí žít, musí se stát mnohem přizpůsobivější a psychicky zdatnější než dosud. Musí hledat nové možnosti, jak zakotvit, protože všechny staré kořeny - jako náboženství, rodina, zaměstnání, komunita, národ – se zachvívají tlakem doby. Je zajímavé, že někoho toto zrychlené tempo přitahuje. Tito lidé pokud zvolní, jsou nervózní a plní úzkostí, cítí se nepříjemně. Je poměrně vysoké procento těch, kteří jsou z takového života opravdu zničení. Před lety se stal v Londýně hitem muzikál „Zastavte svět, chci vystoupit“.

Domnívám se, že tato věta napadá spoustu lidí, kteří jsou zdecimovaní z věčného shonu. Spousta z nás se může srovnávat s dostihovým koněm. Je otázkou, co je vlastně cílem tohoto závratného běhu.

3.2 Vybrané socializační faktory ovlivňující vývoj osobnosti

3.2.1 Rodinné vztahy a škola

Jsem přesvědčena, že rodinné prostředí je důležitou determinantou pro zdárný rozvoj osobnosti adolescenta. Ať si to mladí uvědomují nebo ne, nesou si s sebou do života zvyky, se kterými se denně setkávají. Harmonická rodina je pro ně tím nejlepším vzorem. Je až úsměvné, jak určité rodinné zvyklosti, které jim třeba v době dospívání nejsou zrovna po chuti, za pár let spontánně zařadí do svého života. Samozřejmě musíme brát ohled i na stále se měnící svět. Je zřejmé, že postavení rodiny ve společnosti je vystaveno kulturním změnám. Osobně si myslím, že rodina jako instituce, by měla být podporována i ze strany nejvyšších představitelů státu. Právě pro její základní socializační roli v životě každého jedince. Tato role je prvotní a nezastupitelná. Zrovna tak důležité je vhodně vybrané edukační prostředí školy. Právě výběr vzdělávací instituce, která rozvíjí individuální schopnosti jedince, může podmínit celkový zájem o učení do dalších let. Toto rozhodnutí spočívá samozřejmě na rodičích. Je jisté, že rodina, jejíž příslušníci jsou nakloněni učení a sami rodiče se dále vzdělávají, působí příznivě a nenásilně jako určitý vzor pro dítě. Postavením rodiny jako instituce ve společnosti se zabývají především sociologové.

A. Sekot¹¹ uvádí „*Rodina patří k nezastupitelným a nepřehlédnutelným tématům většiny sociologických koncepcí, směrů a proudů. Zatímco v našem kulturním prostředí se v této souvislosti často diskutuje její socializační funkce, islámská kultura či obecněji asijská společnost klade důraz na rodinu jako model pro principy fungování celé společnosti. Rodina je pro sociologii významným zdrojem poznání povahy společnosti, protože na její půdě se reprodukuje a socializuje jedinec.*“

Domnívám se, že postavení příslušníků této základní socializační jednotky se změnilo i v tom smyslu, že ženy nejsou jen ochránkyně rodinného krbu, ale snaží se o rovnoprávné postavení, které je staví do role partnerek. Nechtějí být odkázány jen na příjem partnera. Stále více žen studuje a není výjimkou, že jejich zaměstnání je lukrativnější než to partnerovo. Na rodičovské dovolené zůstávají už i otcové dětí, což bylo před několika lety jevem

¹¹ Sekot, A. *Sociologie v kostce*, 3.rozšířené vydání Brno: Paido, 2006, str. 201

naprosto nevídaným. Postavení mládeže v rodině je naprosto specifické. Z časového hlediska je to poměrně dlouhý úsek, kdy dochází k přejímání sociálních rolí dospělých. Jedinec si myslí, že je schopen tyto role zvládnout, ale jeho biologická zralost je současně v kontroverzním postavení s jeho sociální nezralostí. Je to období profesní přípravy a zároveň přípravy na nové osobní role v soukromém životě. Překážkou v realizování svých představ bývá nejen sociální nezralost, ale i ekonomická závislost na původní rodině. Je však nutné zdůraznit, že nejen dospělí působí na mladou generaci, ale existuje i zpětná vazba. Důležitým aspektem fungování rodiny je její schopnost adekvátně regulovat právě mezigenerační vztahy. Základní hodnotové charakteristiky světa dětství, mládí a zralé dospělosti tak právě na půdě rodinných vztahů spoluutvářejí nezastupitelný proces osvojování světa hodnot, norem, zvyků a obyčejů.

V publikaci J. Prokeše¹² *Nečítankové dospívání* mne zaujala ukázka z knihy B. MacDonaldové *Co život dal (a vzal)*. Jedná se o předposlední kapitolu této prózy nazvanou „*Dospívání aneb posílám k vám Imogenu, přijedu si pro ni, až jí bude třicet*“. Cituji: „*Upřímně řečeno, neznám odpověď na problémy dospívání. Dá se říci asi jen jediné, a to, setrvejte při zdravém rozumu a modlete se tak, jako byste se modlili, jsouce ztraceni v bouři bez kompasu, nebo kdyby vás v dřevě kánoi unášel dravý proud a před sebou jste slyšeli hučení vodopádu. Dospívající mládež nechová ke svým rodičům nenávisť. Pouze jimi absolutně pohrdá, což je někdy zastřeno soucitem s nepatrnou mozkovou kapacitou rodičů, s jejich směšnými nápady, nespravedlivými příkazy a zřejmou senilitou.*“

Autor výše zmíněné publikace se vyjadřuje o knize B. MacDonaldové jako o určité kuchařce pro rodiče. Osobně se domnívám, že spisovatelka vystihla velmi přesně, čím si rodiče dospívajících dětí procházejí a upřímně řečeno, mluvila mi z duše. Nepatřila k odborníkům z oblasti psychologie ani jiných humanitních oborů, ale svým laskavým humorem, pochopením pro mladé, vykreslením různých životních peripetií, které měly základ v osobních prožitcích, si získala srdce čtenářů na celém světě.

Já mohu pouze dodat že to, co jsme zameškali při výchově v dětství, se už dohonit nedá. Ale jsou to naše děti a měli bychom je mít rádi takové, jaké jsou. Hlavně abychom jejich dospívání všichni ve zdraví přežili.

¹² Prokeš, J. *Nečítankové dospívání*. 1. vydání Brno: JOTA, 1994, str. 120-121

Dále J. Prokeš¹³ uvádí „*Neboť výchova lidského jedince je záležitost natolik individuální a vstupuje do ní tolik sotva postižitelných, proto předem nenaplánovatelných faktorů, že si nikdy nemůžeme být stoprocentně jisti výsledkem, byť by naše úmysly byly sebelépe míněny.*“

3.2.2 Partnerské vztahy a sexuální chování

V období dospívání se stále více dostávají do popředí partnerské vztahy. Náklonnost k druhému pohlaví přesahuje formu platonického vztahu. Je to období hledání, které je provázeno silnými emočními prožitky, které ovšem nemají dlouhého trvání. Jak rychle mladí vzplanou zamilovaností, zpravidla tak rychle jsou schopni odmílovat se. Dalo by se říci, že v tomto období jsou mladí v podstatě permanentně zamilovaní. Rodiče jsou postaveni před úkol, jak zvládat příchod a odchod nových partnerů svých dospívajících dětí. Sotva si zvyknou na jednoho, dochází ke změně. Rodiče tyto situace zvládají podstatně hůře než jejich dospívající děti. Věrnost není u dospívajících citem dlouhodobým. Nelze jednoznačně říci, že předčasná sexualita je záležitost, která zasahuje celé spektrum mládeže. Opět záleží na prostředí a skupině vrstevníků, ve které se adolescenti pohybují. V tomto období totiž působí i další vlivy jako je přátelství a kamarádství. Některé tyto vztahy sice přerostou v partnerský vztah, ale mnohé z nich zůstanou právě v podobě přátelství a to po mnoho let.

A. Sekot¹⁴ se v *Sociologii v kostce* vyjadřuje k této problematice následovně „*Mládeži je věnována velká pozornost i proto, že je v mnoha ohledech považována za rizikovou skupinu. Zdroje ohrožení nejsou jen biologické a lékařské, ale leží i v oblasti chování, jednání a sociálních vztahů. Světová zdravotnická organizace tak hovoří o morbiditě AIDS, alkoholismus, drogy, pohlavní choroby, trestná činnost, která je zakotvena v životním stylu prostoupeném nudou, tolerancí k násilí a drogám, předčasnou sexualitou, masovými médii živěnou touhou po stále nových zážitcích. I nejnovější vývoj naší společnosti k těmto faktorům přináší snižující se hodnotu práce, touhu získat blahobyt či společenskou angažovanost a růst asociálních forem jednání a chování.*“

¹³ Prokeš, J. *Nečítankové dospívání*. 1.vydání Brno: JOTA, 1994, str. 49

¹⁴ Sekot, A. *Sociologie v kostce*, 3.rozšířené vydání Brno: Paido, 2006, str. 203-204

V této oblasti dochází ke střetu kultury mladých se světem dospělých. Dobrou zprávou je, že v tomto období dochází k přesycení touhy po stále nových zážitcích a adolescenti se postupně dostávají k rozhodnutí, že chtějí někam patřit. Získají pevný sociální status a začnou přejímat tradiční vzory konformního chování.

3.3 Adolescenti a vliv médií

Nejen dospívající mládež, ale i celá populace je vystavena silnému tlaku médií. Propracovanou reklamou jsme bombardováni téměř na každém kroku. Je těžké se obrnit a vystříhat účinku těchto nositelů informací. Starší generace je přitahována k televizním seriálům. Senioři se vžívají do osudů představitelů jednotlivých televizních rolí. Jsou nervózní z toho, když jim některý z dílů unikne. Jsou schopni sedět celé hodiny u televize, jakoby byli přitahováni silným magnetem. Jejich život jim zatím proplouvá mezi prsty. Toto jsou problémy starší generace. Mladí svou pozornost upírají poněkud jiným směrem. Vidím větší nebezpečí v počítačových hrách. Zde vyhrává ten, kdo nejvíc lidí zastřelí, krev na hráče nepůsobí vůbec odstrašujícím dojmem. Stírá se rozdíl mezi imaginárním světem a realitou. Bohužel si myslím, že v dospívání má toto působení velmi negativní důsledky. Sílicí brutalita je spontánně přenášena do skutečnosti. Hlavní nebezpečí vidím u provozování těchto aktivit těmi nejmladšími. Zde mohou být následky opravdu fatální. To, že máme ve společnosti opravdu velké problémy, je zřejmé. Snížení hranice trestní odpovědnosti mluví jasnou řečí. U dnešních dospívajících se projevuje poměrně nový fenomén. Nevysedávají dlouhé hodiny u televize, jak tomu bylo dříve, věnují se počítačům a navazování kontaktům s novými lidmi přes toto médium. Formám komunikace mobilními telefony a prostřednictvím počítačů věnují mladí opravdu velkou dávku svého času. Jsou ve spojení s přáteli v podstatě nepřetržitě. Klasické poslouchání rádia už není v dnešní době aktuální. Přes počítač si pouští filmy, hudbu. Prostě jejich počítač a mobilní telefon se stal nezbytným společníkem, který je provází každým dnem.

Odborníci oceňují rychlost šíření a masový přístup k informacím, zároveň však oprávněně kritizují princip šíření masové nejnižší úrovně vkusu, myšlenkové plytkosti, povrchnosti zábavy a názorové manipulace jako výrazu komercializace života a pasivního přijímání

kulturních obsahů. Neexistuje žádná masová nosná vize budoucnosti, slábne vliv tradice, silí naopak hledání novosti, okamžitého potěšení, nevázanosti, euforie a hravosti Politický vývoj již nemá žádné pevné cíle, snad jedině vytváření stále více zábavy pro více lidí.¹⁵

Je proto velmi důležité, abychom my dospělí nabídli mládeži také jiný rozměr života. Formou poznání obsahu náboženství, formou umění a filozofie. Nesmíme zapomínat na svět okolo nás. Je proto nutné pěstovat i vztah k lidem a přírodě.

Faktem je, že dnešní doba klade na jedince vysoké nároky. Spousta lidí není tento tlak schopna snést. O tom jednoznačně vypovídají data z řad zdravotníků, kdy na psychiatrické diagnózy je ze všech profesí v pracovní neschopnosti a v invalidních důchodech nejvyšší procento práce neschopných. Hovořilo se o více než šedesáti procentech z nemocných. Tento údaj je alarmující. Tyto informace byly uvedeny na odborném semináři psychosomatické medicíny pro zdravotnické pracovníky, který se konal v Brně 7.10.2006¹⁶ a týkal se české populace. Z výše uvedených důvodů pramení mé obavy, že právě postmoderní společnost, kde se klade důraz především na výkon, za sebou nechává psychicky zničené jedince. Tato obava se týká i dnešních adolescentů. Zatím jsou ve fázi profesní přípravy, zatím jim svět leží u nohou, tak to mladí vnímají. Ale vstup do reality se všemi povinnostmi, jak na pracovním tak i v soukromém životě, nebude jistě procházkou růžovou zahradou. Doba je jako stvořena pro uplatňování metody tvrdých loktů. Je velmi těžké představit mladému člověku nějaké kladné vzory chování. Celá společnost je právě prostřednictvím médií neustále vtahována do různých afér vrcholných představitelů a nejen jich. Prostě se neustále dovídáme, jak je ten nebo onen umělec či politik zapleten s podsvětím nebo do různých korupčních záležitostí. V této společenské atmosféře, která je více než nepříznivá, nám dospívá mladá generace, která má časem převzít zodpovědnost za sebe i celou zemi. Mají před sebou opravdu nelehký úkol.

¹⁵ Sekot, A. *Sociologie v kostce*, 3.rozšířené vydání Brno: Paido, 2006, str. 55

¹⁶ XIV. brněnské dny praktického lékařství – Psychosomatická medicína 7.10. 2006

3.4 Starosti adolescentů

Ve své publikaci *Strachy v období adolescence* uvádí R. Michalčáková¹⁷ „V souvislosti s výskytem mnoha biologických, psychických a sociálních změn je toto období spojeno s řadou specifických nejistot, rozporů a ambivalencí, které podporují rozvoj (pro daný věk typických) obsahů strachu. Období dospívání, během něhož jsou řešeny dva důležité úkoly: hledání vlastní identity a vytváření vztahů k okolnímu světu. Četné nejistoty a obavy tohoto vývojového období mohou souviset s tělesným vývojem a s výraznými změnami v somatické oblasti. Tělesné proměny, spolu s vývojem sekundárních pohlavních znaků, znamenají pro dospívající náročnou situaci z hlediska adaptace. Kritika či negativní hodnocení sociálního okolí mohou mít negativní dopad na sebehodnocení dospívajících.“

Já se domnívám, že dospívající svádí svůj vlastní vnitřní boj, jak reagovat na starosti. Zda aktivně čelit problémům a snažit se o řešení, nebo volit záporný, pasivní přístup. A snažit se tak nechat problémy volně „vyšumět“.

Cituji z díla P. Macka¹⁸ *Vzájemné vztahy mezi psychosociálními charakteristikami adolescentů* : „Životní spokojenost adolescentů je predikována ze souběžného vlivu potřeby a cíle získat uznání a společenskou prestiž, aktivního a racionálního zvládnání obtížných situací a celkově nižší mírou problémů ve škole. Méně spokojení adolescenti mají více problémů ve škole, uznání a společenská prestiž pro ně není takovou hodnotou a také v menší míře řeší vzniklé problémy aktivně a racionálně. Akceptace životní reality, tj. přijímání věcí tak jak jsou a současně optimistický pohled do vlastní budoucnosti, není závislý na tom, kolik problémů člověk zažívá, ale spíše na tom, jaké používá strategie při jejich zvládnání.“

Starosti, které jsou charakteristické pro toto období, se zpravidla týkají vztahů s vrstevníky a starostí se školou. Bojí se neúspěchu jak ve studiu, taktéž mají starosti v partnerských vztazích, které vznikají ve vrstevnických skupinách.

¹⁷ Michalčáková, R. *Strachy v období adolescence*. 1. vydání Brno: Barrister a Principal, 2007, str. 45

¹⁸ Macek, P. *Zprávy č. 2, Vzájemné vztahy mezi psychosociálními charakteristikami adolescentů*. *Zprávy - Psychologický ústav AVČR v Brně* ročník 5, 1999, č.2, str. 37

3.5 Současní dospívající v porovnání s generací rodičů

Jaká je tedy současná mládež? Stejná jako generace jejich rodičů? To určitě není. Pokud bychom brali v úvahu pouze politický vývoj v naší zemi a ve světě, který sebou přináší spoustu změn ve formě sociálně-ekonomických dopadů na každého jedince, je více než zřejmé, že dnešní dospívající nemohou být stejní jako generace jejich rodičů. Vlivem médií jsou přitahováni ke konzumnímu způsobu života s absencí duchovna a rozvoje kulturních a estetických potřeb jedince. Navíc je jejich vlastní vyhlídkou nejistá budoucnost v prostředí tvrdé konkurence. S hrozbou nezaměstnanosti a zánikem pevných životních jistot. Zatím si dnešní mládež tyto problémy neuvědomuje a nepřipouští. Protože má spoustu starostí adekvátních jejich věku. O politiku ani o krizi na burze se dospívající příliš nezajímají. Zatím si vytvářejí pohled na sebe sama, budují si svoje sebevědomí, navazují vztahy s vrstevníky. Prožívají svá první milostná vzplanutí. Bojí se neúspěchu při velkých písemných zkouškách. To jsou starosti adolescentů. A je jasné, že to k životu této věkové skupiny patří.

Dále pak P. Macek¹⁹ píše „*V posledních desetiletích se obraz, průběh a význam období adolescence výrazně změnil. Většina současných adolescentů již nepocituje svoje dospívání jako období plné krizí, konfliktů, střetů s autoritami a společenskými normami. Styl života současné mládeže rovněž charakterizuje relativně vysoká míra individuální svobodné volby, je však také doprovázena vyšší mírou osobní a sociální nejistoty.*“

Dle publikace *Adolescence*, kterou napsal P. Macek²⁰, se současná generace adolescentů více zajímá o využití volného času, než o politické dění. „*Výsledky výzkumu naznačují, že dnešní generace dospívajících je spokojenější než generace předchozí. Na realitu života si nestěžují, ve větší míře ji berou takovou, jaká je. Určitá segmentace zážitků a vztahů, mnohdy posílena internetem a komunikací mobilními telefony, vyvolává častěji pocit prázdnoty a nestability. Rozostřují se představy o dobru a zlu a pojetí zodpovědnosti. Představa o důvěře je mnohdy založena na konkrétních vztazích či na konkrétní situaci, než na neměnných morálních principech. Dochází k oslabení všeobecného morálního konsensu, což má za následek posílení významu a ceny vlastní autonomie a hodnoty. Neustále se diskutuje o tom, jestli je*

¹⁹ Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 116

²⁰ Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 116-118

tento stav dobrý nebo špatný. Na počátku devadesátých let jsme za jednu z typických charakteristik českých adolescentů označili vysokou míru interpersonální závislosti, zejména na autoritách. Tato situace se v průběhu dalších let vyvinula v oslabení závislosti na dospělých autoritách a posílení vlastní autonomie. Došlo k posílení důležitosti rovnocenných vrstevnických vztahů. Relativizace a oslabení neměnných norem a hodnot vede pravděpodobně u mladých lidí i k vyššímu důrazu na důležitost aktuálního prožitku a situace, k vyšší orientaci na přítomnost, rychlé a intenzivní konzumaci slasti a k odkladům či případně úplnému odmítání dlouhodobých závazků. Projevuje se to třeba ve změně trávení volného času - ve srovnání s minulostí současní adolescenti ve větší míře preferují pasivní formu odpočinku či jednoduchou zábavu a krátkodobé intenzivní prožitky. Odklad závazků se odráží ve změněných představách o partnerském vztahu, v odkladu rodičovství či ve snížení jeho výsadní hodnoty. Také nejistý trh práce podporuje pocit, že mladý člověk si musí uchovat vysokou osobní flexibilitu a nesoustředit se na dlouhodobější perspektivu. Má-li současná psychologická teorie určité obtíže s jasným vymezením období adolescence či s hledáním jejích základních atributů, je to především v důsledku psychologické složitosti této etapy života. V adolescenci se zakládá pocit autorství vlastního života, prohlubuje se vědomí vlastní hodnoty a jedinečnosti.“

Zatím jsem se zmínila o především psychických změnách u dospívajících. Musím připomenout i vývojové změny jedinců. P. Macek²¹, který ve své výše zmíněné publikaci *Adolescence* uvádí mnoho dalších pramenů, ze kterých čerpal, uvádí modifikovanou verzi vývojových úkolů pro období adolescence. Cituji:

- *„Přijetí vlastního těla, fyzických změn, včetně pohlavní zralosti a pohlavní role.*
- *Kognitivní komplexita, flexibilita a abstraktní myšlení - schopnost aplikovat intelektový potenciál v běžné každodenní zkušenosti.*
- *Uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnost a dovednost vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví*

²¹ Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, str. 17

- *Změna vztahů k dospělým (k rodičům a dalším autoritám) – autonomie, popřípadě vzájemný respekt a kooperace nahrazuje emocionální závislost.*
- *Získání představy o ekonomické nezávislosti a směřování k určitým jistotám, které s ní souvisejí – k volbě povolání, k získání základní profesní kvalifikace, k ujasnění představ o budoucí profesi.*
- *Získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava pro partnerský a rodinný život.*
- *Rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálních dovedností zaměřených ke komunitě a společnosti - tj. získání kompetence pro sociálně zodpovědné chování.*
- *Představy o budoucích prioritách v dospělosti – důležitých osobních cílech a stylu života.*
- *Ujasnění hierarchie hodnot, reflexe a stabilizace vlastního vztahu ke světu a k životu (světový názor)*

Jak je zřejmé z přehledu, úkoly mají biologickou, psychologickou a také kulturní dimenzi. Hodí se především pro současnou evropskou a severoamerickou kulturu, v jiné části světa by mohly být v řadě aspektů odlišné.“ (Konec citace)

Dle mého názoru naplnění těchto úkolů znamená ideální stav rozvoje osobnosti. Myslím, že právě toto naplnění je u každého jedince velmi individuální a u některých dospívajících se některé z nich vůbec nemusí uskutečnit. Někteří naopak předběhnou určitý vývojový moment. Mohu uvést příklad - patnáctileté děvče přijme roli matky svého dítěte. Tento stav samozřejmě není ideální, jak pro dospívající dívku, tak i pro dítě. Potažmo se dotkne i další generace. Protože děvče není ekonomicky nezávislé. Další problémy mohou pramenit z absence samostatného bydlení, nedokončené profesní přípravy a psychické nezralosti na tento důležitý životní úkol.

Nebo dětská filmová hvězda či úspěšný sportovec. Život těchto jedinců se zpravidla ubírá poněkud rozdílně od života jejich vrstevníků. Mnohdy nastane velký problém, když zářící hvězda pohasne. Mezitím jedinec ztratí kontakt s vrstevnickou skupinou a může se dostat do určité sociální izolace. Jak se vyrovná s novou situací je věcí jak jedince samotného, tak i společenského prostředí, v němž se pohybuje a pomoci může hlavně rodina. Někteří jedinci naopak nenaplní určitá očekávání.

Mohu uvést příklad dospělé vysokoškolsky vzdělané ženy, která ve svých třiceti letech byla silně fixována na své rodiče. Tento nezdravý vztah k rodičům, od kterých se psychicky neodpoutala, ji znemožnil obstát v partnerském vztahu. Veškerá svá rozhodnutí odvíjela od názorů a postojů svých rodičů a bezvýhradně se s nimi ztotožňovala. Nedokázala vyřešit problém odděleného bydlení a osamostatnění se. Stále chtěla být tou hodnou dcerou, která je za všech okolností vlastně velkým dítětem a nedokáže, nebo vlastně ani nechce, přijmout roli dospělého, vyzrálého a samostatného jedince. Tato nevyzrálost se demonstrovala pouze ve vztahu k druhému pohlaví. Co se týkalo profesní dráhy, zde se prezentovala jako odborník a byla velmi úspěšná.

3.6 Sebepojetí v období adolescence

J. Taxová²² uvádí, že toto období je velmi významné v oblasti psycho-sociální. Uvědomování si vlastního **já** v přímé souvislosti a kontaktu s vrstevnickou skupinou. Získávání celistvého obrazu o sobě samém je na podkladě egoistického obrazu. Dospívající se domnívá, že je středem vesmíru. Cítí svou jedinečnost. Sebepojetí však probíhá v širším kontextu a není omezeno pouze na adolescenci. V tomto životním období je však jednoznačně nejvíce zřetelné. Je to soubor postojů jedince ke své osobě. Má složku poznávací (sebepoznání, emočně hodnotící) sebehodnocení a volní (seberealizace). Můžeme hovořit o třech skupinách postojů souvisejících se sebepojetím - reálné **já**, jak člověk vidí sám sebe, zrcadlové **já** – jak jej vidí ostatní a ideální **já** – jaký by jedinec chtěl být. Právě prostor mezi reálným **já** a ideálním **já** je tím správným místem k zapojení vlastních psychických sil, aby se jedinec

²² Taxová J. *Pedagogicko – psychologické problémy dospívání*. 1. vydání Praha: Karlova Univerzita, 1985, str. 100-106

co nejbliže přiblížil představě ideálního **já**. Důležitou úlohu zde hraje motivace. Velkou roli zde hraje sociální prostředí, z něhož jedinec pochází. Protože obraz o sobě samém se vytváří již od dětství. Pokud rodina dítě zdravě hodnotí, aniž by jej podceňovala nebo přemrštěně chválila, staví nejlepší základy k vytváření zdravého sebepojetí. Pokud jsou ze strany sociálního prostředí kladeny přiměřené nároky na jedince, které mají individuální charakter související s psychickým, fyzickým a sociálním potenciálem, může se nám z dítěte vyvinout přiměřeně sebevědomá osobnost. Nejen rodina, ale i další mezilidské vztahy formují a ovlivňují sebepojetí mladého člověka. Je zřejmé, že pozitivní hodnocení přijímá dospívající snáze než negativní. Dospělá, sociálně a psychicky vyzrálá osobnost je schopna se vyrovnat s obojím a kriticky vážit jeho oprávněnost. Dospívající se opírá o vzory a ideály, s kterými se mladším věku spíše identifikuje a později tyto vzory slouží jako srovnávací kritérium. Celkové osobnostní zrání se projevuje i na utváření sebehodnocení. Adolescenti si formují představy o svých budoucích cílech a právě tyto představy se dostávají do střetu s realitou. Sebehodnocení i současné a budoucí sebeuplatnění je úzce provázáno s rozvojem autoregulačních vlastností, stoupá míra sebekontroly a zodpovědnosti za vlastní chování.

Dle mého názoru se na utváření sebepojetí podílí hlavně sociálně zdravé prostředí, ať už rodinné nebo edukační. Nemůžeme samozřejmě pominout genetickou výbavu jedince, kterou si přináší do života. Vytváření sebekoncepcie není krátkodobou záležitostí a promítá se zde mnoho dalších faktorů, které buď přímo nebo nepřímo do celého procesu zasahují.

4. Důležitá rozhodnutí v období adolescence

Adolescent stojí před velmi důležitým rozhodnutím ohledně zaměření vzdělávání v přímé souvislosti k další profesní dráze. Toto rozhodnutí bývá spojeno mnohdy s obtížemi, protože v tomto věku není běžné, aby byl jedinec naprosto vyhraněný ohledně své budoucnosti. Samozřejmě na toto rozhodnutí je navázáno vytýčení si budoucích cílů. Právě v tomto ohledu vidím nezastupitelnou roli rodiny, která by měla citlivě svého potomka nasměrovat k jeho budoucí profesi. Zde je velmi důležité znát zájmy, vlohy, schopnosti a zaměřenost dospívajícího jedince. Pokud rodiče prosadí své představy a dítě se s nimi neztotožňuje, připraví si obě strany problémy. Je důležité, dítěti naslouchat a otázky budoucí profese řádně prodiskutovat. Diskuse musí být však oboustranná. Nesmí se ubírat směrem, kdy rodiče rozhodnou a mladý člověk je postaven před hotovou věc.

Mohou nastat následující situace. Děvče ve věku patnácti let má cíl vystudovat zdravotnický obor. Rodiče s rozhodnutím souhlasí. Studium děvče zvládne bez větších problémů a v profesi se později dále vzdělává. To je příklad ideální. Druhý případ může nastat, kdy dítě má odpor k učení, zkrátka ho učení nebaví a nezajímá. Rodiče přes tento jeho negativní postoj dostanou chlapce na soukromou školu. Výsledky studia odpovídají postoji mládence. V pololetí je jasné, že dvě pětky na vysvědčení znamenají nezájem o učení. Přesto rodiče trvají na tom, aby syn školu absolvoval. Stojí je to spoustu peněz a domlouvání, ale chlapec na konci ročníku propadá. Nechají ho opakovat třídu s očekáváním, že mládenec psychicky dozraje a školu přece jen dokončí. To se ovšem nestane a snaha rodičů poskytnout dítěti vzdělání, zůstane nenaplněna. Další alternativou může být případ nadané studentky, která však nemá jasnou představu o své budoucí práci. Zde je možnost absolvování gymnázia, které je velmi dobrou přípravou k dalšímu studiu. Zároveň zde vzniká časový prostor k ujasnění profesního zaměření.

Myslím, že přes všechny peripetie, které dospívání přináší je nezbytné, aby rodiče se svými dětmi komunikovali a nečinili rozhodnutí bez poznání jejich názorů. Mnohdy se rodiče upnou k určitému cíli a neberou v úvahu názory dítěte. Prostě skrze své potomky chtějí naplnit své neuskutečněné životní cíle. Volba vhodné vzdělávací instituce je jedním z nejpodstatnějších rozhodnutí tohoto období. Nejedná se pouze o vzdělávání, ale i socializační prostředí. V dnešní době, kdy rodiče jsou pracovním velmi vytíženi, škola

a spolužáci tvoří velmi důležitou socializační jednotku. Proto je nutné, aby rodina přistupovala k tomuto rozhodnutí se vší pečlivostí a zodpovědností. Je nutné si uvědomit, že nenávratně pryč je doba, kdy ukončením střední nebo navazující vysoké školy, byl jedinec vybaven určitými vědomostmi a s nimi si vystačil celou pracovní kariéru. Dnešní doba klade na jedince vysoké nároky a je třeba přizpůsobit své postoje i v oblasti vzdělávání. To znamená, že studium musí být celoživotní záležitostí. Doba, kdy jedinec v devatenácti letech nastoupil do jednoho zaměstnání a za několik desítek let odcházel z této instituce do penze, je v dnešní době hlubokou historií. Dnešní svět je i v oblasti pracovního trhu velmi pestrý a není výjimkou, že člověk mění zaměstnavatele, ale i profesi a to několikrát za život. Proto je nutné změnit přístup ke vzdělávání. Právě vzdělávání má být stále otevřenou cestou a ne definitivním cílem. V rámci Evropy se právě dostávají do popředí směrnice a doporučení Evropské unie týkající se podpory celoživotního vzdělávání.

Neméně důležitým rozhodnutím v období adolescence je hledání si protějšku a vhodné vrstevnické skupiny. Domnívám se, že vše je spojeno právě s výběrem vhodné vzdělávací instituce. Zde tráví mladí velkou část dne a právě zde vznikají i další vazby. V tomto období se vyhraňují i rozhodnutí v přímém kontextu s volbou životního stylu. Náhle se dospívající přikloní například k vegetariánství. V adolescenci, kdy mladí prožívají velmi emotivně osobní úspěchy či neúspěchy, se někteří z nich upínají k různým sdružením. Ať sportovním, či politickým, ale mohou inklinovat i k různým náboženským sektám. Sekty jsou asi noční můrou každého rodiče. Proto je důležité projevit v tomto období laskavé pochopení a lásku ze strany rodičů, aby jejich dospívající děti nehledali duševní oporu a porozumění v náboženských sektách a nebo různých radikálních politických hnutích.

5. Životní cíle středoškolské mládeže

V této své práci se dostávám k nejpodstatnější části. Tato kapitola završí teoretickou část. Budu se zabývat konkrétními cíly vybraného vzorku populace. Středoškolská mládež tvoří velkou skupinu adolescentů. Její cíle se odvíjejí od zaměření školy a životní plány jsou v přímé souvislosti se socializačním prostředím, ve kterém se během své profesní přípravy pohybují. Konkrétně se budu zabývat studenty posledního ročníku osmiletého gymnázia. Na tuto skupinu bude zaměřena i analytická část práce. Studenti gymnázia tvoří určitou specifickou skupinu adolescentů. Toto postavení je dáno právě výběrem střední školy, která nepřipravuje odborníky, jenž hned po maturitě vstoupí do praxe, ale je přípravou na pokračování v dalším vzdělávání.

Z předběžného výzkumu jsem zjistila, že všichni studenti gymnázia se připravují na přijímací zkoušky na vysokou školu. Žádný ze studentů se nehodlá zařadit hned po maturitní zkoušce do pracovního procesu. Jejich snaha směřuje k nástupu na vysokou školu. Jako možnost volí, pokud nebudou úspěšní, absolvovat vyšší odbornou školu, eventuelně intenzivní roční jazykový kurz zakončený státní zkouškou z daného jazyka. Jiné alternativy žádný s oslovených studentů neuvedl.

Jací jsou dnešní studenti gymnázia? Co se týče porovnání s ostatními vrstevníky, jsou každopádně více zaměřeni na další vzdělávání a berou jako samozřejmost, že budou dále studovat. Co se týče sociálních vazeb s rodinou, převážná většina hodlá studovat v Brně a po dobu vysokoškolského života zůstat bydlet u rodičů. Pouze jeden ze studentů má ambice studovat na vysoké škole v zahraničí. Ostatní studenti se vyslovili, že uvažují o výměnném studijním pobytu v evropských zemích. Ale pouze na jeden semestr a to z důvodu zdokonalení se v jazyce. Studium v zahraničí je samozřejmě limitováno i ekonomickou situací rodiny, proto je vítána možnost právě výměnných pobytů studentů, které jsou financovány z jiných zdrojů.

Studenti vybraného gymnázia jsou motivováni jak rodiči, tak i středoškolskými učiteli ke kladnému přístupu ke vzdělání. Právě lidské zdroje budou do budoucna naší největší devizou. Je proto nutné vychovat odborníky, abychom byli schopni konkurovat zahraničí.

Právě objevování nových technologií je do budoucna významným artiklem. K tomuto záměru jsou intenzivně vedeni právě studenti gymnázií a vysokých škol. Již zmíněné gymnázium se neupíná svým konáním jen na duševní schopnosti studentů, ale i na rozvoj dalších složek osobnosti. Velmi významný podíl na utváření osobnosti přikládá podněcování morálních i tělesných kvalit. Mimoškolní aktivity, v podobě sportovních klubů volejbalu či atletiky, nesmírně přispívají k rozvoji tělesně i duševně vyrovnaného jedince. Je pravdou, že právě zmíněné gymnázium se vymyká průměru. Snaží se o působit na všechny stránky osobnosti. Neplatí zde, že studenti tráví svůj volný čas pasivně, nýbrž náplň jejich volného času je veskrze aktivního rázu. Velmi pozitivní stránkou právě tohoto zařízení je, že duševní práci studentů kompenzují sportovními aktivitami. Proto se odvažují tvrdit, že právě vybraná skupina studentů, bude v určitých ohledech odlišná od vrstevnických skupin na jiných školách.

Ve své práci bych ráda navázala na šetření, kterým se věnuje brněnský pedagog a psycholog P. Macek²³. Právě výše zmíněný autor se zaměřil na dospívající mládež a svými pracemi a výzkumy mapuje vývoj této populační skupiny již řadu let. Otázkám budoucích cílů a očekávání dospívajících se věnuje ve velmi širokém záběru. Uvádí srovnání i na mezinárodní úrovni. Je zajímavé, že česká mládež má svá specifika. Tím je myšleno, že ji nelze jednoznačně přiřadit ani k zemím z východního bloku ani k zemím ze západní Evropy. U české mládeže se ve větší míře objevuje touha po vzdělání než tomu bylo dříve, čímž se více přibližuje k populaci ze západních a skandinávských zemí. Naši adolescenti si však uvědomují i důležitost mimoškolních, rekreačních aktivit a do popředí se dostávají i cíle zaměřené na finanční nezávislost a zajištění dobře placené práce. P. Macek se ve svých výzkumech dobral k závěru, že významně poklesla důležitost přání mít děti a pokud ano, tak mnohem později, než u generace jejich rodičů.

Dle vlastní zkušenosti mohu uvést, že zatímco generace dnešních čtyřicátníků si zakládala rodinu kolem dvacátého roku, trend v dnešní době je naprosto rozdílný. Posunuje se jak rozhodnutí vstupu do manželství, tak i věk pro přivedení potomka na svět. Zatímco dříve bylo běžné mít dítě kolem dvacátého roku, dnes není nic výjimečného, když prvorodička má více než třicet let. Tento trend souvisí především s profesním životem. Není obvyklé, že po ukončení vysoké školy se absolventi vrhnou do založení rodiny. Důraz na kariéru má

²³ Prof. PhDr. Petr Macek, CSc., významný brněnský vysokoškolský učitel, katedra psychologie, Fakulta sociálních studií, MU Brno - Pilot study *Budoucí cíle českých adolescentů* a publikace *Adolescence*

sílicí tendence. Ještě před několika lety v podstatě nepadalo v úvahu, že by zůstal na rodičovské dovolené otec dítěte. Dnes se pro takovéto řešení rozhoduje část populace, která není například vázána na svou profesi v souvislosti docházením do zaměstnání. Projektanti, architekti, inženýři a další profese mají možnost se činností zabývat v nepravidelnou pracovní dobu. Pokud si žena vybuodovala dobrou pracovní pozici a nechce se tohoto postavení vzdát, řeší mateřskou dovolenou jen nezbytně dlouhý časový úsek a potom přenechá starost o potomka buď svému partnerovi nebo chůvě.

V dnešní době je zřetelné, že se ženy snaží být více nezávislé a to i finančně. Chtějí být s partnerem ve stejném postavení. Tento vývoj je zcela zřejmý. Jelikož se v naší republice rozpadá každé druhé manželství, dostává se spousta žen do velmi svízelné finanční situace. Proto je sílicí trend být nezávislou na financích manžela. Narůstají tendence vybudovat si dobré pracovní postavení, které skýtá určitou dávku i osobní svobody. Mnohdy dochází ke střetu dvou tendencí, jestli se věnovat úspěšně nastartované kariéře nebo založit rodinu. Před dvaceti lety byl tento problém spíše ojedinělý. Mohu konstatovat, že založení rodiny se posouvá ke vzdálenějším životním cílům.

Naopak k blízkým cílům patří hlavně úspěšné ukončení středoškolského studia a cíl dostat se na vysokou školu. Co se týče vztahů, je období adolescence také obdobím hledání protějšku. Dnešní mládež si přeje mít svého partnera, ale zároveň se obává fixování se jen na jednu osobu. Vzhledem k odkládání závazků spíše hledá přítele či přítelkyni s tím, že v podstatě nepřemýšlí o tom, jestli tento partner by měl být partnerem na celý život. Budoucnost v této oblasti se jim zdá natolik vzdálená, že se jí mladí nehodlají zabývat. Tento postoj vede k určité míře promiskuity, kdy může dojít k citovému ublížení protějšku, který není naladěný stejně. Jedním z blízkých očekávání je preference aktivit ve volném čase. Jedná se o trávení volného času jednak s přáteli, jednak sportem či využívání času formou nejrůznějších zájmů či koníčků.

I mimo školu mládež vyhledává skupinu vrstevníků, se kterými pořádá různé akce. Adolescenti mají rádi nebezpečí, adrenalinové sporty, vyhledávají rušný noční život. Žijí naplno každý den. Spoustu věcí berou jako samozřejmost. Otázka zdraví je v jejich očích vlastně samozřejmostí. Mladé zpravidla nesuzují žádné závažné nebezpečí. Proto péči o své zdraví neřeší. Mají zkušenosti s alkoholem, cigaretami a s užíváním návykových látek. Chtějí

si všechno na sobě vyzkoušet. Nechtějí si připustit možnost, že by se jim tyto jejich experimenty mohly vyhnout kontrole. Pro zvolení cesty absolutní abstinence stran tabáku, alkoholu, či měkkých drog se cíleně nevyjadřují a vůbec se nezabývají takovýmto rozhodnutím. Milují rychlou jízdu autem s mnohdy katastrofálními následky. O lásce k silným motorkám u mladých mužů vůbec nemluvě. Mnohdy se adolescenti chovají tak, jako by neměl být žádný zítřek. Asi to vše k tomuto věku patří. Nemají v sobě brzdy a nemají zkušenosti těch, kterými momentálně opovrhují, svých rodičů. Vůbec nechtějí slyšet, co by se mohlo stát. Pokud se opravdu nějaká fatální událost stane, zůstanou naprosto zaskočení střetem s realitou. Bohužel nebo bohudík se všechno brzy vrátí do vyjetých kolejí a adolescenti nepříjemnou událost vytěsní ze své mysli.

Kdy nadejde ten okamžik a zodpovědnost za sebe a ostatní dolehne na adolescenty? Neexistuje univerzální matematický vzorec. Někdo po této stránce dozraje dříve a někdo vůbec ne. Ve svém okolí znám úspěšného vysokoškoláka, který je ve své oboru mezinárodně uznávaným vědcem, ale pro rodinu absolutní katastrofou. Ve své pracovní zaujatosti, se stal naprosto nespolehlivý pro tak běžné záležitosti, jako je rodinný život. Někdy mám pocit, že si ani nevšiml, že mu žena povila dva potomky. On mezi tím sbírá tituly a různá uznání, ale dítě klidně zapomene ve školce. Tak to prostě je. Takže chtít od maturantů, aby s plnoletostí byli opravdu zodpovědní za sebe a své skutky, je asi příliš. Zodpovědnost asi přichází dříve u těch, kteří nejsou hýčkáni v lůně rodiny. Zde zajišťuje plný servis milující maminka a adolescent nemá potřebu se o nic kromě školy a svých koníčků starat. Nedostatek peněz buď vyřeší štedrá ruka rodičů, nebo nějaká brigáda. Bohužel i tato alternativa se může vymknout kontrole. Zde dobře zamýšlený výchovný moment může mít opačný efekt. Pokud si student zvykne na slušný finanční obnos z brigády, může se stát, že studium ustoupí do pozadí a je po ambicích.

Co se týče hmotných statků, nechtějí mladí svá přání příliš odsouvat do budoucnosti. Tady může nastat opravdu problém. Rodiče mohou naznačit, že to či ono si bude jejich ratolest moci koupit, až si na to vydělá. Zde může dojít k tomu, že mladý člověk se rozhodne pro cestu uspokojení finančních potřeb a studium odloží na neurčito. To mnohdy znamená, že nejde o jakési provizorium, ale o určité definitivum. Přerušování studia vlastně v důsledku znamená ukončení školy. Z této situace se velmi těžko hledá cesta zpátky.

6. Výzkumná část

V této části práce jsem navázala na výzkum, který byl prováděn Psychologickým ústavem AV ČR v Brně²⁴. Samozřejmě jsem nemohla provádět výzkum v tak velkém rozsahu jako výše zmíněná instituce, nicméně se domnívám, že i dotazníková metoda provedena na malé skupině respondentů je přínosná a vypovídá o tom, jaká současná středoškolská mládež je, jakým směrem se jejich životní očekávání a cíle ubírají.

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bude získání poznatků o budoucích cílech vybraného vzorku současných českých adolescentů.

Hlavní výzkumné cíle

Krátkodobé cíle v období dospívání

Vycházím z předpokladu, že krátkodobé životní cíle středoškolské mládeže se budou týkat především oblasti vzdělávání. Vycházím z faktu, že skupina respondentů je maturitní třídou. To znamená, že nejbližší životní cíle budou patrně spojovat se zdárným ukončením svého studia na osmiletém gymnáziu. Dále předpokládám, že jejich velmi blízký cíl bude zvládnutí přijímacích zkoušek a následné přijetí na vysokou školu.

Dlouhodobé cíle v období dospívání

Cílem výzkumu je i potvrdit či vyvrátit předpoklad, že adolescenti v oblasti dlouhodobých životních cílů počítají se založením rodiny, vybudování si dobré profesní pozice, která bude

²⁴P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

spojena s příznivým finančním ohodnocením. Předpokládám, že k dlouhodobým cílům bude patřit i zajištění vlastního bydlení. Dále se domnívám, že se potvrdí můj předpoklad, že dospívající počítají do budoucna i s životními cíli, které budou zaměřené i na ostatní. Tedy - angažování se pro druhé, humanitární pomoc, postarání se o své staré rodiče. Myslím, že se potvrdí můj předpoklad, že otázku zdraví budou stavět na přední místo v žebříčku svých priorit.

Vedlejší výzkumné cíle

Předpokládám, že životní cíle dospívajících dívek a chlapců se přiblížily. Dalším podcílem mého výzkumu v souvislosti s životními cíly je zjistit, jak jsou respondenti připraveni žít v multikulturním prostředí. Významným podcílem mého výzkumu je rovněž zjištění, jaké obavy současnou dospívající mládež trápí právě v souvislosti s dosažením životních cílů a co si od života nejvíce přejí.

6.2 Výzkumný vzorek

Do souboru zkoumaných adolescentů jsem zahrnula studenty posledního ročníku osmiletého gymnázia. Soubor se skládal z deseti děvčat a patnácti chlapců. Je jasné, že tento vybraný vzorek středoškolské mládeže má svá specifika.

6.3 Použité metody

K výzkumu jsem se rozhodla použít dotazník pro studenty s hodnotící pětibodovou škálou. Na závěr analytické části uvádím dvě kasuistiky. Zde jsem uplatnila metodu volného rozhovoru se zúčastněnými.

6.3.1 Dotazník

Na podkladě dotazníku, který sestával z padesáti otázek, studenti měli odpovědět pomocí pětibodové škály, jakou důležitost dané odpovědi přisuzují. U určitých otázek se měli probandi opět pomocí pětibodové škály vyjádřit, v jakém časovém horizontu si představují uskutečnění daného cíle. Součástí dotazníku byla část, kde dotázaní měli svými slovy odpovědět, jaké mají zájmy a koníčky a na závěr se měli vyjádřit k tomu, co si nejvíce přejí a čeho se nejvíce ve svém životě obávají. Je jasné, že není možné brát všechny odpovědi za relevantní. Byla jsem se skupinou respondentů v těsném kontaktu a přestože byl dotazník anonymní, jsou určité specifické indicie, které ukazují na konkrétního jedince. Jsem přesvědčena, že v určitých otázkách dotazovaní cíleně neodpovídali podle pravdy. Velmi dobře vědí, jaké odpovědi jsou společensky žádoucí. Prostě s chybou se ve výzkumu počítat musí. Samozřejmě záleží i na momentálním psychickém a fyzickém rozpoložení tázaných.

Kromě zmíněného dotazníku jsem několik studentů podrobila osobnímu rozhovoru. Zde se jedinci projevovali odlišně, než když odpovědi psali do dotazníků. Přímý kontakt a možnost sledovat i jiné projevy jedince než jen pouhé odpovědi, jako gesta, intenzitu hlasu, emocionální projevy, měly pro mě větší výpovědní hodnotu. Se zájmem jsem sledovala i způsob a styl psaného projevu respondentů. Grafologií se zabývám zatím okrajově, ale plánuji, že v budoucnu bych velmi ráda svoje znalosti prohloubila.

Dotazník (*viz přílohy č.1 a č.2*) není totožný s otázkami, kterým se věnuje ve své práci P. Macek. Samozřejmě jsem se snažila o zachování určitých okruhů, které reprezentují životní cíle a přání adolescentní mládeže. Problematiku jsem se snažila uchopit podle svého nejlepšího vědomí, abych vystihla co nejpřesněji aktuální touhy a očekávání současných dospívajících. Dotazník jsem uspořádala do určitých sérií otázek, které se vztahovaly k určitému budoucímu cíli. Jednalo se o oblast zdraví, vzdělání, zaměstnání a profese, oblast majetku a získání hmotných statků, partnerské vztahy a rodinné vztahy, sociální vztahy, multikulturní tolerance.

6.3.2. Kasuistiky

Volbou případové studie jsem chtěla nastínit osudy jednotlivců. Právě životní osudy, jenž jsou v přímé souvislosti se sociálním prostředím a rodinným zázemím a které přímo utvářejí cestu k naplnění ale i nenaplnění životních očekávání.

6.4 Výsledky

Výsledky výzkumu jsem porovnála s výsledky, které uvedl ve své studii P. Macek. Problematikou budoucích cílů adolescentů se zabýval velmi podrobně a jeho závěry jsou z roku 1998 – *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů – pilot study* (viz seznam literatury).

6.4.1 Výsledky z dotazníku

Tabulky se záznamy konkrétních procentních zastoupení odpovědí u jednotlivých otázek jsou uvedeny vždy u příslušného tématického souboru otázek.

6.4.1.1 Zdraví a zdravý životní styl

1. Pečujete nebo chcete pečovat o své zdraví?
2. Snažíte se vyvarovat látek poškozujících zdraví - alkohol, kouření, omamné látky?
3. Pokud kouříte, chcete s tímto zlozvykem skoncovat?
4. Pokud pijete alkohol, chcete s konzumací přestat?
5. Užíváte-li omamné látky, snažíte se přestat?
6. Jste ochotni udělat něco aktivně pro své zdraví?
7. Jste ochotni se s ohledem na své zdraví nějakým způsobem omezovat? Například změnit životosprávu?

Dle závěrů výzkumu, který prováděl opakovaně v brněnské laboratoři brněnský pedagog P. Macek²⁵, z daného tématu vyplývá, že skupina tázaných stavěla hodnotu zdraví na nejvyšší místo žebříčku životních priorit. Převážná většina tázaných respondentů uvedla, že atribut zdraví, je pro ně jedním z nejdůležitějších životních cílů. Uvědomili si, že dobré zdraví tvoří základ pro splnění dalších životních plánů.

Z mého výzkumu plyne, že studenti, kteří se vyjadřovali k sérii otázek týkajících se zdraví a zdravého životního stylu, odpovídali v určitých otázkách vyhýbavě. Zvláště tyto tendence byly patrné v oblasti týkající se kouření, konzumace alkoholu a zneužívání návykových látek. Adolescenti nemají evidentně nějaké závažnější zdravotní potíže, které by je limitovali v experimentech s kouřením a požíváním alkoholu, či v excesech s návykovými látkami. Mimo dotazník se vyjádřili, že kouření vodní dýmky nepovažují za zdraví poškozující jednání. Opak je bohužel pravdou. Tato módní záležitost, která se v poslední době velmi

²⁵ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

rozmožila mezi mladými, není o nic méně škodlivá, než kouření cigaret. Kouření vodní dýmky se stalo hitem i mezi mladšími dospělými. Atmosféra vonného kouře a předávání vodní dýmky mezi sebou, se stalo součástí přátelských posezení i mezi dospělými.

V otázce zdraví mají dospívající stejné postoje, jako generace jejich předchůdců. Považují zdraví za základní a zároveň výchozí bod pro uskutečňování dalších životních plánů a přání.

Faktem zůstává, že zdraví považují za samozřejmost a nejsou ochotni se zvláště omezovat, aby si pevné zdraví udrželi. Jsem přesvědčena, že odpovědi byly zatíženy chybou, protože respondenti nechtěli přiznat slabost pro experimentování s těmito návykovými látkami. Domnívám se, že v této oblasti se projevuje nezralost adolescentů právě v souvislosti k této důležité životní prioritě. Myslím si, že pro věk dospívání jsou tyto pokusy s kouřením, požíváním alkoholu a kontakty s omamnými látkami typické. Mladí chtějí vyzkoušet všechno sami na sobě. Přestože jsou dostatečně informováni a varováni prostřednictvím různých médií, přes probíhající preventivní programy, stejně se nezdráhají na vlastní kůži si sami vyzkoušet účinky omamných látek. Záleží samozřejmě na prostředí, ve kterém se dospívající pohybuje, na skupině vrstevníků s nimiž je v úzkém kontaktu. Tyto faktory jsou stěžejní pro další život. Jestli se dospívající stane závislým nebo nestane, je vždy souhrou různých determinantů. Přes tyto pokusy se z drtivé většiny mladých nestanou alkoholicí ani narkomani. Prostě z těchto pokusů takzvaně vyrostou. Spousta mladých bere studentský život jako divokou jízdu na tobogánu. Věnují se sice studiu, ale i bouřlivému společenskému životu. Po skončení studií se zpravidla uklidní, zařadí se do pracovního procesu a dospějí ve spořádané občany. Čas od času si na studentský život s přáteli zavzpomínají.

Nemohu však zmínit zajímavý fakt. Nevím, nakolik byly dívky v dotazníku upřímnější, ale z mého výzkumu vyplývá, že pět z deseti dívek kouří a jen polovina z nich uvažuje o tom, že s kouřením přestane. Kupodivu dvanáct z patnácti chlapců tvrdí, že údajně nekouří a jen jeden ještě neví, jestli chce s kouřením přestat. Dva studenti kouří a přestat nehodlají. Pravdou je, že i výzkumy ukazují, že začíná kouřit mnohem více žen, než tomu bylo dříve. Není nic neobvyklého vidět ženu pokuřující cigaretu na veřejném prostranství. Zřejmě se role v této oblasti mění.

Zdraví a zdravý životní styl - otázky č. 1 - 7

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Péče o zdraví	10				90	10	4,10	8
Vyvarování se škodlivých látek	10				40	60	4,60	
Přestat s kouřením	5		100				2,00	11
Přestat s pitím alkoholu	9	33	67				1,67	17
Přestat s návykovými látkami	2		50	50			2,50	8
Aktivita pro zdraví	10		20		40	40	4,00	4
Omezování se s ohledem na zdraví	10		30	10	40	20	3,50	15

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Péče o zdraví	15		20		60	20	3,80	3
Vyvarování se škodlivých látek	15		53	7	40		3,20	
Přestat s kouřením	3	67		33			1,67	18
Přestat s pitím alkoholu	12	58	42				1,42	25
Přestat s návykovými látkami	5	20	80				1,80	21
Aktivita pro zdraví	15		7	7	26	60	4,40	8
Omezování se s ohledem na zdraví	15	7	27	40	13	13	3,00	7

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Péče o zdraví	25		12		72	16	3,92	5
Vyvarování se škodlivých látek	25		32	4	40	24	3,56	
Přestat s kouřením	8	25	63	13			1,88	14
Přestat s pitím alkoholu	21	48	52				1,52	23
Přestat s návykovými látkami	25	14	71	14			2,00	15
Aktivita pro zdraví	25		12	4	32	52	4,24	6
Omezování se s ohledem na zdraví	25	4	28	28	24	16	3,20	11

Dílčí závěr – Zdraví a zdravý životní styl

Z uvedeného výzkumu vyplývá, že populace adolescentů vidí otázku zdraví jako nejdůležitější v oblasti životních priorit. Uvědomují si stejně jako předchozí generace, že zdraví je základní podmínkou k cestě naplnění dalších životních cílů. Ale rovněž tak z výzkumu vyplývá, že se mladí nechtějí nikterak omezovat a pro své zdraví něco konkrétního udělat. Na položenou otázku týkající se změny životosprávy, která by vedla k posílení zdraví, reagovali respondenti spíše chladně. Jsou ochotni sportovat, ale měnit návyky nehodlají. Otázku péče o své zdraví posouvají do pozdějších let. Nyní nevidí tento problém jako aktuální.

6.4.1.2 Vzdělání

8. Je pro vás zásadní úspěšně složit maturitní zkoušku?
9. Je pro vás důležité dostat se na vysokou školu?
10. Je pro vás důležité úspěšně absolvovat vysokou školu?

11. Uvažujete o dalším studiu po ukončení vysoké školy?

12. Chcete aktivně umět a používat více než dva světové jazyky?

13. Myslíte, že je důležité celoživotní odborné vzdělávání?

Časový horizont se týkal pouze otázek č. 11 a 12. Ohledně pokračujícího studia po ukončení vysoké školy nemají studenti jasnou představu. Jednak, jestli chtějí dále studovat a jednak v souvislosti s tím, kdy by předpokládali navázat na studium. Nejčastěji odpovídali, že neví. V oblasti používání více světových jazyků by své představy naplnily většinou do deseti let.

Z výzkumu prováděného P. Mackem²⁶ vyplývá, že otázku vzdělání jako životního cíle pokládá za velmi důležitou převážná většina respondentů. Uvědomují si, že dobré vzdělání je cestou k dobře placenému zaměstnání a zároveň skýtá možnost volby profese na trhu práce.

Z mého zkoumání jsou zřejmé v podstatě stejné závěry. Jak jsem se již zmínila, respondenti jsou třídou maturantů gymnázia, z toho pramení, že důraz na vzdělání je zde naprosto jednoznačný. Dalo by se říci, že se zde projevila vzácná shoda v názorech tázaných. Jak studenti tak i studentky vidí v úspěšném složení maturitní zkoušky a přijetí na vysokou školu momentálně svůj nejbližší životní cíl. V otázce úspěšného absolvování vysoké školy se probandi též shodují. Otázka dalšího vzdělávání po ukončení vysoké školy zůstala otevřena. Studenti nejčastěji odpověděli, že neví. Je zřejmé, že další studium je pro ně zatím vzdálené. Protože na časový horizont dalšího studia nedokázali jednoznačně odpovědět.

Velmi pozitivní přístup jsem zaznamenala v otázce aktivního užívání více než dvou světových jazyků. Dvanáct z patnácti hochů odpovědělo ano a spíše ano. Z deseti oslovených děvčat jich sedm opovědělo určitě ano a spíše ano. Vztah k jazykovým dovednostem berou studenti gymnázia jako velmi potřebný dalo by se říci, že nezbytný. I zde panovala vzácná shoda v názorech mezi dívkami a chlapci. K otázce celoživotního vzdělávání byli studenti pozitivně nakloněni. Jedenáct z patnácti hochů odpovědělo určitě ano a spíše ano. Sedm z deseti děvčat odpovědělo určitě ano a spíše ano.

²⁶ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

Vzdělání - otázky č. 8 - 13

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Maturita	10				20	80	4,80	
Přijetí na VŠ	10				20	80	4,80	
Absolvování VŠ	10			10	20	70	4,60	
Další studium po ukončení VŠ	10		30	50	20		2,90	18
Znalost cizích jazyků	10		30		20	50	3,90	16
Celoživotní vzdělávání	10		10	20	60	10	3,70	

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Maturita	15			7	13	80	4,73	
Přijetí na VŠ	15			7	13	80	4,73	
Absolvování VŠ	15			7	13	80	4,73	
Další studium po ukončení VŠ	15	13	20	54	13		2,67	21
Znalost cizích jazyků	15	7	13		47	33	3,87	9
Celoživotní vzdělávání	15		13	20	54	13	3,67	

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Maturita	25			4	16	80	4,76	
Přijetí na VŠ	25			4	16	80	4,76	
Absolvování VŠ	25			8	16	76	4,68	
Další studium po ukončení VŠ	25	8	24	52	16		2,76	20
Znalost cizích jazyků	25	4	20		36	40	3,88	12
Celoživotní vzdělávání	25		12	20	56	12	3,68	

Dílčí závěr - Vzdělání

Z uvedeného plyne, že studenti gymnázia jsou jednotní v oblasti otázek týkajících se vzdělání. Chápou důležitost tohoto životního cíle. Je jasné, že markantní roli hraje právě socializační prostředí, které studenty motivuje a v tomto směru velmi intenzivně a příznivě působí.

Studenti si uvědomují důležitost jazykové výbavy v souvislosti se vzděláním. Vzhledem k postojům ohledně celoživotního vzdělávání je jasné, že studenti pochopili, že ukončením vysoké školy jejich vzdělávání nekončí. Nemají jasnou časovou představu, kdy by mělo další vzdělávání po absolvování vysoké školy probíhat, nicméně se s tímto budoucím cílem ztotožňují.

6.4.1.3 Zaměstnání a práce

14. Chcete pracovat jako zaměstnanec?

15. Chcete mít svou firmu?

16. Je pro vás dobře placená práce důležitější než kontakty s přáteli?

17. Dělali byste práci, která by vás nebavila?

18. Jste ochotni se kvůli práci přestěhovat?

19. Pokud ano i mimo ČR?

20. Pokud ano i mimo Evropu?

21. Jste připraveni kvůli dobré práci měnit zaměstnavatele?

22. Chcete být spokojeni sami ze sebou v osobním životě i za cenu méně placené práce?

Časový horizont týkající se otázek v souvislosti se zaměstnáním a prací se u studentů velmi lišil. Je zřejmé, že zatím nemají představu o svém budoucím zaměstnání. Gymnázium je všeobecnou přípravou pro studium na vysoké škole. Velmi podstatné pro jejich další život bude (ale jistě ne rozhodující), na jakou vysokou školu se respondenti dostanou. Od tohoto faktu se bude dále odvíjet, které zaměření umožní založení soukromé firmy, nebo bude vázáno na práci pro státní správu, či zahrnuje nutnost stěhování. Proto se v odpovědích objevovalo často slovo, nevím. Je zajímavé, že jako zaměstnanci by eventuelně chtěli pracovat pouze dva hoši z patnácti. Tito odpověděli spíše ano. U dívek byla situace poněkud jiná. Čtyři z deseti opověděly určitě ano a spíše ano. Tyto odpovědi znamenají, že dívky sázejí více na jistotu zaměstnaneckého poměru, než aby volily větší míru nejistoty práce na živnostenské oprávnění. Přesto i dívky laškují s myšlenkou založení vlastní firmy. Je zřejmé, že zatím nemají jasno, jakým směrem se bude jejich profesní cesta ubírat.

Dle výzkumu P. Macka²⁷ klade důraz na dobré zaměstnání převážná část respondentů. Považují tento budoucí cíl za velmi důležitý pro jejich osobní život.

Z mého zjištění plyne, že dotázaní považují dobré zaměstnání za velmi důležité. Je zde však zatím jasný vliv všeobecné přípravy dle osnov osmiletého gymnázia. Zdaleka není vyřešena důležitá podmínka a to, jakou vysokou školu si zvolí a zda studium úspěšně zakončí. Teprve potom bude směřodátne, jakou profesní dráhu si vyberou. Toto budou velmi důležité momenty, které ovlivní právě jejich pracovní kariéru. Zda budou moci si založit svou firmu (a zda budou chtít), či zda budou pracovat v zaměstnaneckém poměru.

Zajímavé jsou v těchto souvislostech odpovědi dívek, které se vyjádřily k dotazu, zda je pro ně důležitější dobře placená práce nebo kontakty s přáteli. Ani jedna neodpověděla, že by pro ně byla dobře placená práce důležitější. U hochů se objevily dvě odpovědi ve smyslu, že dobře placená je pro ně důležitější než kontakty s přáteli. Z uvedeného je patrné, že vztahy s vrstevníky jsou důležitější, než vyhlídka dobře placené práce. Adekvátní věku byly i odpovědi týkající se otázky, jestli by dotázaní dělali práci, která by je nebavila. Z patnácti oslovených chlapců odpovědělo osm, že takovou práci by nedělali. Z deseti dívek se

²⁷ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

ve stejném duchu vyslovilo šest děvčat. Zde je patrné, že adolescenti nejsou ochotni v této oblasti přistupovat ke kompromisům. Práce, která by je nebavila, je pro poměrně velkou část dotázaných neakceptovatelná. Tento postoj vyvěrá zatím z hypotetického pracovního poměru. Dospívající nejsou zatím konfrontováni s reálným životem. Nepřemýšlí o tom, že někdo může být závislý na jejich výdělku, že potřeba financí pro běžný život je bohužel nutností. Nemusí zatím přemýšlet, z čeho zaplatí bydlení a pokryjí náklady denní potřeby. Je jasné, že si zatím mohou dovolit takový luxus a odpovědět tak, jak odpověděli.

Co se týče otázek ohledně stěhování se za práci, patříme k středoevropské konzervativní populaci, která není ochotna se za práci stěhovat. Situace se po roce 1989 postupně mění. Vlivem politických změn, které se promítají i do života celé společnosti, se změnil i přístup k zaměstnanosti. Dříve bylo nemyslitelné, že by člověk nechodil do práce. Měl právo na práci a s tím i povinnost pracovat. Změnou režimu se u nás objevil nový fenomén nezaměstnanost. Je to dosti značný sociální problém, který je zatěžující jak pro jedince, tak i pro sociální sféru našeho státu. Pracovní trh se řídí nabídkou a poptávkou a nikdo nemá zaměstnání jisté. Dnešní doba si žádá, aby se člověk tomuto trendu přizpůsobil a byl schopen a ochoten se za práci stěhovat. Tato kreativita našim občanům zatím chybí. Jak se situace v Evropě vyvíjí, bude nutno na tyto změny reagovat. Nechuť měnit bydliště je v nás dlouhodobě zakořeněná a to se promítá i do postojů dnešních dospívajících.

Z patnácti chlapců odpovědělo dvanáct respondentů, že zatím neví a nebo, že se stěhovat vůbec nehodlají. Jen tři z dotázaných jsou rozhodnutí se za práci stěhovat. U dívek pět z deseti projevilo ochotu se přestěhovat. Pokud se jednalo o dotaz vztahující se ke změně působení v rámci Evropy, u chlapců byly výsledky stejné, to znamená, že jen tři by odcestovali za práci mimo ČR. Z dívek se rozhodly k vycestování mimo republiku tři. Stejně závěry byly i k dotazu týkajícího se vycestování mimo Evropu.

Z výzkumu vyplynulo, že pokud je jedinec odhodlán se za zaměstnáním stěhovat, nejsou rozdíly v tom, jestli to bude v rámci republiky nebo mimo naši zemi, či jestli stěhování má být mimo evropské státy. Pouze u dívek byl větší podíl těch, jenž by změnily působiště v rámci našeho státu.

K dotazu, zda jsou dotázaní svolní, měnit zaměstnání kvůli lepší práci, větší ochotu projevila děvčata. Šest z deseti dívek. Devět studentů z patnácti nevědělo, jak by se v daném případě rozhodlo.

Zajímavé bylo zjištění, že osm hochů z patnácti chce být raději spokojeno samo se sebou i za cenu méně placené práce. Šest z nich označilo odpověď, že neví. Jeden se přiklonil k odpovědi, že by preferoval dobře placenou práci před svou osobní spokojeností. Osm dívek z deseti upřednostňuje osobní spokojenost před lukrativním zaměstnáním a dvě studentky se nerozhodly.

Zaměstnání a práce - otázky č. 14 - 22

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Pracovat jako zaměstnanec	10		10	50	30	10	3,40	12
Vlastnit firmu	10		20	60		20	3,20	17
Práce versus přátelé	10	10	60	30			2,20	
Práce, která nebaví	10		60	10	30		2,70	20
Stěhování kvůli práci	10		10	40	40	10	3,50	12
Stěhování i mimo ČR	10		40	30	20	10	3,00	13
Stěhování i mimo Evropu	10	10	20	40	20	10	3,00	13
Změna pracovního místa	10		20	20	60		3,40	10
Práce versus osobní spokojenost	10			20	70	10	3,90	

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Pracovat jako zaměstnanec	15	7	33	47	13		2,64	10
Vlastnit firmu	15		13	34	40	13	3,53	15
Práce versus přátelé	15	7	33	46	7	7	2,73	
Práce, která nebaví	15	13	40	20	27		2,60	11
Stěhování kvůli práci	15	7	27	46	7	13	2,93	18
Stěhování i mimo ČR	15	27	20	33	7	13	2,60	13
Stěhování i mimo Evropu	15	26	20	40	7	7	2,47	13
Změna pracovního místa	15		13	61	13	13	3,27	4
Práce versus osobní spokojenost	15	7		40	46	7	3,47	

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Pracovat jako zaměstnanec	25	4	24	48	20	4	2,96	11
Vlastnit firmu	25		16	44	24	16	3,40	15
Práce versus přátelé	25	8	44	40	4	4	2,52	
Práce, která nebaví	25	8	48	16	28		2,64	15
Stěhování kvůli práci	25	4	20	44	20	12	3,16	16
Stěhování i mimo ČR	25	16	28	32	12	12	2,76	13
Stěhování i mimo Evropu	25	20	20	40	12	8	2,68	13
Změna pracovního místa	25		16	44	32	8	3,32	7
Práce versus osobní spokojenost	25	4		32	56	8	3,64	

Dílčí závěr - Zaměstnání a práce

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že dobré zaměstnání vidí respondenti jako velmi důležitý cíl, ale zatím je toto očekávání natolik vzdáleno, že nejsou schopni vyjádřit se,

co všechno jsou pro dobře placenou práci obětovat. V ideálním případě by si představovali finančně dobře ohodnocenou práci, která by je bavila, nebyla časově náročná, aby jim zůstal volný čas na přátele a aby se cítili spokojeni ve svém osobním životě. Pokud možno bez nutnosti stěhovat se mimo své dosavadní bydliště. Studenti nemají vyřešenou otázku, zda by se raději stali zaměstnanci, anebo jestli na sebe naloží odpovědnost v důsledku založení vlastní firmy. U zkoumané skupiny studentů bylo zřejmé, že v současnosti kladou vyšší váhu vrstevnickým vztahům před v budoucnosti časově náročnou práci.

6.4.1.4 Majetek a cestování

23. Chcete mít vlastní dům nebo byt?

24. Chcete mít vlastní automobil?

25. Chcete poznávat svět a cestovat na úkor odkladu založení rodiny?

26. Myslíte, že jen bohatství samo o sobě vás může udělat šťastnými?

27. Domníváte se, že štěstí v osobním životě a bohatství k sobě neoddělitelně patří?

Časový horizont pořízení vlastního bydlení a automobilu byl u většiny do deseti let. Za pozornost stojí zjištění, že založení rodiny jsou studentky odhodlány odložit do období 25. až 30. roku života (z důvodu cestování a poznávání světa). U chlapců se objevilo pět odpovědí z patnácti, kde se vyjádřili, že založení rodiny z těchto důvodů odkládat nechtějí. Nicméně jejich představy k založení rodiny se váží také k 25. až 30. roku života.

P. Macek²⁸ se ve zkoumání budoucích cílů adolescentů taktéž zabýval oblastí financí a hmotných statků. Z jeho výzkumu je zřetelné, že adolescenti považují peníze za důležitý atribut pro spokojený život. Nestaví tuto hodnotu na stejnou úroveň jako zdraví a vzdělání,

²⁸ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

nicméně je tomuto budoucímu očekávání věnována dosti citelná pozornost. Adolescenti si uvědomují, že bez dostatečného množství financí by si nemohli dovolit, věnovat se zálibám, koníčkům, kultuře, cestování a ani dalším aktivitám. Pokud budou finančně dobře zajištěni, bude určitě jejich život příjemnější, protože si budou moci dopřát to, co lze za peníze koupit. Toto zjištění je samozřejmě pojato v materiální rovině.

Ve svém průzkumu jsem zjistila, že všichni dotázaní studenti chtějí mít vlastní dům nebo byt. To znamená, že nikdo z oslovených nepočítá s tím, že by bydlel s rodiči, přestože mnohdy vícegenerační domy jsou k tomu uzpůsobeny. Stojí za zamyšlení, že s myšlenkou vlastního bydlení, jako jednoho z významných cílů, se ztotožňují všichni studenti beze zbytku. Stejného výsledku jsem se dobrala i při vyhodnocování otázky pořízení si vlastního auta. Pouze jedno děvče z celé skupiny tázaných odpovědělo, že vlastní vůz nechce.

S odkazem na otázku řešící dvě protichůdné tendence, buď založení rodiny nebo cestování a poznávání světa, je ve výsledku patrné, že dívky se do založení rodiny rozhodně nehrnou. Naopak, v této oblasti jsou více nakloněné rozhodnutí pro oddálení starostí o manžela a děti. Překvapením pro mě bylo zjištění, že hoši založení rodiny z důvodu cestování a poznávání světa odsouvat nechtějí. Přesně pět hochů se vyslovilo buď určitě ne nebo spíše ne. Pět respondentů zatím není rozhodnuto a zbylých pět by rodinu odložilo. Dívky odpověděly vcelku jednotně. Devět z deseti by založení rodiny posunulo z důvodů výše uvedených a jedna dívka není rozhodnuta.

Další otázka zabývající se štěstím a bohatstvím přinesla následující zjištění. Většina dotázaných nestaví bohatství a štěstí do jedné roviny. Tři hoši z patnácti odpověděli, že si myslí, že bohatství může udělat člověka šťastným. V další otázce, která byla pojata z jiného úhlu a to sice tak, jestli se respondenti domnívají, že štěstí v osobním životě a bohatství k sobě neoddělitelně patří. Zde byla škála odpovědí pestřejší. Osm z patnácti dotázaných studentů odpovědělo, že spíše ne, dva nedokázali odpovědět a pět uvedlo, že se domnívají, že bohatství a štěstí k sobě spíše neoddělitelně patří. V těchto odpovědích, jak je vidno, studenti příliš jednotní nebyli. Šest studentek se domnívá, že štěstí v osobním životě a bohatství nemusí k sobě neoddělitelně patřit a čtyři dívky si naopak myslí, že tyto dva atributy k sobě patří.

Majetek a cestování - otázky č. 23 - 27

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Vlastní dům	10				10	90	4,90	11
Vlastní automobil	10		10		40	50	4,30	9
Cestování versus rodina	10			10	60	30	4,20	6
Bohatství samo o sobě	10	70	20	10			1,40	
Bohatství a štěstí	10	40	20		40		2,40	

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Vlastní dům	15				7	93	4,93	9
Vlastní automobil	15				7	93	4,93	4
Cestování versus rodina	15	13	20	33	27	7	2,93	6
Bohatství samo o sobě	15	46	27	7	20		2,00	
Bohatství a štěstí	15	20	33	13	27	7	2,67	

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Vlastní dům	25				8	92	4,92	10
Vlastní automobil	25		4		20	76	4,68	6
Cestování versus rodina	25	8	12	24	40	16	3,44	6
Bohatství samo o sobě	25	56	24	8	12		1,76	
Bohatství a štěstí	25	28	28	8	32	4	2,56	

Dílčí závěr – Majetek a cestování

Z uvedených odpovědí studentů je zřejmé, že si jednoznačně přejí do deseti let se osamostatnit, odstěhovat se od rodičů do vlastního bytu či domu. Vesměs si přejí mít do deseti let svůj automobil. Se založením rodiny rozhodně nespěchají. Dávají přednost cestování a poznávání světa před založením vlastní rodiny. V poměru ke generaci jejich rodičů, je výrazný rozdíl právě v otázce založení své rodiny. Jejich rodiče řešili otázku založení rodiny za jiné politické situace v zemi. Nebylo možno tolik cestovat do zahraničí, proto zakládali rodinu podstatně dříve než dnešní adolescenti. Studenti projevili shodu v názorech na otázku, že bohatství samo o sobě člověka šťastným neudělá. Naopak se neshodují v názoru, zda bohatství a štěstí v osobním životě k sobě neoddělitelně patří či nikoliv.

6.4.1.5 Partnerské vztahy a rodina a přátelé

28. Chcete uzavřít sňatek?

29. Chcete žít v mimomanželském svazku?

30. Chcete střídat partnery (nevázat se)?

31. Chcete mít děti a kdy?

32. Chcete mít více než dvě děti a kdy?

33. Jste ochodlání pro zachování manželství, partnerství a rodiny dělat v životě ústupky?

34. Jste ochotni postarat se o své rodiče v jejich stáří?

35. Jste ochotni se kvůli postarání se o své rodiče vzdát dobře placené práce?

36. Jste ochotni dělat kvůli svým přátelům zásadnější kompromisy?

Časový horizont u této skupiny otázek se odvíjí od očekávání studentů. Uzavření sňatku odsouvají studenti k třicátému roku života. V souvislosti s dotazem vztahujícím se k mimomanželského soužití odpovídali studenti tak, že z odpovědí vyplynulo, že jejich soužití s partnerem by mělo mít zpočátku ráz společného bydlení bez uzavření sňatku a až právě kolem třicátého roku by vstoupili do manželství a založili si rodinu. Poměrně hodně studentů nemá jasno, jestli v období, kdy budou žít s partnerem bez uzavřeného manželství, se jejich očekávání vztahuje pouze na osobu, jenž by výhledově se měla stát životním partnerem. Dvanáct z patnácti dotázaných studentů odpovědělo, že neví, jestli by v období do třicátého roku život chtělo partnery střídát a tím pádem se nevázat a zároveň žít v nesezdaném svazku. Dva studenti odpověděli, že spíše by nechtělo žít v nesezdaném svazku. V otázce nevázaní se, jen jeden hoch odpověděl, že se spíše nehodlá vázat. U dívek tři z deseti odpověděly, že by spíše preferovaly, zatím žít v mimomanželském svazku. Tři nevěděly a další tři uvedly, že spíše ne a jedna určitě ne. V otázce nevázaní se tři dívky z deseti odpověděly, že by se zatím nechtěly vázat k jednomu partnerovi, jedna nevěděla, čtyři by raději měly trvalého partnera a jedna s určitostí odpověděla, že preferuje trvalý vztah.

Co se týkalo plánování dětí devět z patnácti studentů odpovědělo, že děti plánují v časovém horizontu svých třiceti až čtyřiceti let, jen dva studenti chtějí mít děti do třiceti let a jen dva by chtěli mít děti až za dvacet let. Dva neměli s časovým horizontem plánování dětí jasno. Sedm z deseti děvčat si přejí mít děti za deset let. To znamená ve svých dvaceti devíti letech. Tři studentky posunují toto naplnění cíle až do rozmezí mezi třicítkou a čtyřicítkou.

P. Macek²⁹ ve své studii, kterou prováděl před deseti lety v roce 1998 dospěl k závěrům, že dívky si přejí přivést na svět potomka kolem 26. roku a chlapci o dva roky později. Dobu vhodnou k uzavření sňatku plánovali dotazovaní o dva roky dříve. To znamená kolem 24. roku.

V této oblasti jsem dospěla zatím k nejmarkantnějším rozdílům. Samozřejmě musíme brát v úvahu cílovou skupinu dotázaných. Dle mých závěrů uzavření sňatku plánuje spíše ano

²⁹ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

jedenáct z patnácti dotázaných. S určitostí se chtějí oženit čtyři studenti. Z dívek se určitě chtějí vdát čtyři, spíše ano, tři dívky. Dvě dívky z deseti dotázaných neví, jestli chtějí žít v manželství a jedna spíše ne. Toto zjištění bylo pro mě překvapující. Chlapci jsou v mnohem větším počtu odhodláni vstoupit do manželství na rozdíl od dívek. U otázky mimomanželského soužití tři studenti z deseti odpověděli, že spíše ano, sedm nevěděli, tři odpověděli spíše ne a dva s určitostí ne. Dívky na otázku mimomanželského svazku odpověděly tři z deseti, že spíše ano, tři nevěděly, tři spíše ne a jedna s určitostí ne. Toto zjištění poukazuje na to, že studenti gymnázia jsou rozhodnuti uzavřít sňatek všichni, sedm dívek z deseti ano, dvě nevěděly a jedna spíše ne. Myslím, že se do této oblasti promítá sociální prostředí rodiny, z které dotázaní pocházejí. Faktem zůstává, že dívky pokud se chtějí vdát, tak za šest až deset let, hoši taktéž. Objevily se však i čtyři odpovědi u hochů a dvě u děvčat, že sňatek by uzavřeli mezi třiceti až čtyřiceti lety věku.

Není zde zcela jednoznačný závěr, jak si představují soužití s partnerem právě do doby uzavření manželství. Domnívám se, že cíl uzavření sňatku odvíjí od pořízení vlastního bydlení. Do svých třiceti let, chtějí vyřešit jiné priority. Chtějí dostudovat vysokou školu, najít si dobré zaměstnání, cestovat a poznávat svět, zajistit si hmotné zázemí a teprve potom uzavřít manželství. Otázka sňatku se stává očima studentů cílem s perspektivou naplnění až v pozdějších letech. To znamená, že patří mezi dlouhodobé cíle ve smyslu naplnění.

Děti plánuje třináct z patnácti studentů, jeden neví a jeden určitě děti nechce. Osm studentek z deseti je rozhodnuto mít děti, jedna neví a jedna spíše nechce mít potomka. Zde jsem se dobrala k zajímavému výsledku. Dívky dávají do souladu uzavření sňatku s narozením dětí; tedy směřují tento životní cíl do jednoho časového období. Tři dívky plánují děti mezi třicítkou a čtyřicítkou. Hoši nedávají do přímé časové souvislosti sňatek a přivedení dětí na svět. Nechávací si prostor pro soužití s partnerem a devět z patnácti hochů si přeje děti až mezi třicátým až čtyřicátým rokem. Dva dokonce posunují pořízení dětí o více než dvacet let. Jen dva z patnácti by chtěli mít děti mezi 25. a 30. rokem života. Dva nevěděli. V otázce jestli by chtěli více než dvě děti, byla děvčata rozhodnuta tak, že devět z deseti odpověděly, že více než dvě děti nechce a jedna nevěděla. U chlapců šest z patnácti nevědělo, pět více než dvě děti neplánuje a čtyři by měli rádi víc než dvě děti. Právě v období mezi třicátým a čtyřicátým rokem života.

K otázce týkající se ústupků pro zachování rodiny bylo dvanáct z patnácti hochů připraveno ústupky udělat, dva nevěděli a jeden respondent spíše nechtěl dělat ústupky. Sedm dívek z deseti je rozhodnuto dělat ústupky a tři nevěděly.

Zda jsou studenti připraveni se postarat o své rodiče v jejich stáří, odpovědělo čtrnáct z patnácti studentů ano. Jeden nevěděl. Z deseti dívek devět odpovědělo, ano a jen jedna, že spíše ne. Na dotaz týkající se změny zaměstnání na hůře placené místo, právě z důvodu postarání se o staré rodiče, odpovědělo deset studentů, že jsou připraveni pro takovou změnu, čtyři si nebyli jisti a jeden odpověděl, že spíše ne. U dívek tři z deseti odpověděly, že by místo změnily, šest jich nevědělo a jedna spíše není odhodlána z tohoto důvodu místo měnit.

V oblasti činit zásadnější kompromisy v souvislosti s přáteli, sedm z patnácti studentů odpovědělo, že spíše ano, pět jich nevědělo, tři spíše nejsou ochotni dělat kompromisy z těchto důvodů. Tři z deseti dívek je ochotno činit kompromisy ohledně přátel, šest jich nevědělo, jedna spíše ne.

Partnerské vztahy a rodina a přátelé - otázky č. 28 - 36

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Sňatek	10		10	20	30	40	4,00	10
Mimomanželský svazek	10	10	30	30	30		2,80	13
Nevázané vztahy	10	20	40	10	30		2,50	12
Děti	10		10	10	10	70	4,40	10
Více než 2 děti	10	50	40	10			1,60	19
Ústupky ve vztahu	10			30	60	10	3,80	
Postraní se o staré rodiče	10		10		40	50	4,30	
Rodiče versus práce	10		10	60	20	10	3,30	
Přátelé versus kompromisy	10		10	60		30	3,50	

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Sňatek	15				73	27	4,27	12
Mimomanželský svazek	15	13	20	47		20	2,93	5
Nevázané vztahy	15	20	13	60	7		2,53	4
Děti	15	7		7	53	33	4,07	16
Více než 2 děti	15		33	40	27		2,93	16
Ústupky ve vztahu	15		7	13	53	27	4,00	
Postraní se o staré rodiče	15			7	53	40	4,33	
Rodiče versus práce	15		7	27	33	33	3,93	
Přátelé versus kompromisy	15		20	33	47		3,27	

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Sňatek	25		4	8	56	32	4,16	11
Mimomanželský svazek	25	12	24	40	12	12	2,88	9
Nevázané vztahy	25	20	24	40	16		2,52	9
Děti	25	4	4	8	36	48	4,20	14
Více než 2 děti	25	20	36	28	16		2,40	17
Ústupky ve vztahu	25		4	20	56	20	3,92	
Postraní se o staré rodiče	25		4	4	48	44	4,32	
Rodiče versus práce	25		8	40	28	24	3,68	
Přátelé versus kompromisy	25		16	44	28	12	3,36	

Dílčí závěr – Partnerské vztahy, rodina a přátelé

Z odpovědí vybrané skupiny respondentů je zřejmé, že status manželství je velmi důležitý. Sice toto životní rozhodnutí posouvají ke vzdálenějším životním cílům, přesto se ztotožňují

s představou života ve svazku manželském. Mimomanželské soužití vidí jako alternativu v období do uzavření manželství. Rozhodně se nepřiklání k názoru, že by se do nesezdaného vztahu měly narodit děti. Toto zjištění bylo pro mě potěšující a plně se s názory studentů v tomto bodě ztotožňuji.

Pravdou je, že uzavření svazku manželského je pro ně vzdálenějším životním cílem. Dívky plánují vdavky mezi 25.-30. rokem života a s tímto spojují i narození dětí. Mladí muži nespojují otázku uzavření sňatku s tím, že by ve stejném období chtěli hned děti. Dívky nechtějí mít více než dvě děti. Tento názor převažuje i u hochů, ale objevili se názory, že by si hoši přáli i děti tři. Respondenti se vyjádřili, že jsou ochotni dělat kompromisy pro udržení rodiny a že jsou odhodláni pomoci rodičům ve stáří. Pokud se jednalo o změnu pracovního místa na hůře placené (v souvislosti s péčí o staré rodiče), zde se názory různily. Přestože je pro ně jejich vrstevnická skupina velmi důležitá, dotázaní se k uskutečňování kompromisů s ohledem k přátelům vyjadřovali velmi zdrženlivě.

6.4.1.6 Sociální vztahy

37. Záleží vám na tom, co si o Vás druzí myslí?

38. Jste ochotni udělat něco zásadního pro vlast?

39. Chcete být užiteční a nezištně pomáhat druhým?

40. Chcete se aktivně zapojit do politického života?

41. Chcete být slavný a všeobecně známý?

42. Pokud si přejete být slavný a známý i za cenu ztráty soukromí?

Ve studii P. Macka³⁰ z roku 1998 vykazují čeští adolescenti určitá specifika. Nezařazují se jednoznačně ani k západním zemím, kde jsou adolescenti orientovaní na vzdělání, profesní kariéru a trávení volného času, ale ani k východním, kde mladí kladou důraz na materiální cíle, úspěch, prestiž a kladou důraz na užitečnost vůči druhým a odpovědnost vzhledem k rodičům a vlasti. Čeští adolescenti stojí v oblasti těchto životních cílů někde uprostřed. Typický pro adolescenty je velký důraz na rodinu, partnerské soužití, péče o vlastní rodiče a uznání vlastní hodnoty. Čeští adolescenti oproti vrstevníkům ze západní Evropy nekladou takový důraz, z hlediska dlouhodobých cílů, na kontakty s přáteli.

Časový horizont se týkal v mém výzkumu pouze otázek 38, 39 a 40. Studenti byli dotázáni, jestli jsou ochotni něco udělat pro svou vlast. Z patnácti studentů se pět vyjádřilo, že spíše ano, ale období naplnění směřují za dvacet let a více. Dívky na otázku odpovídaly převážně, že neví, tudíž i časový horizont splnění nebyl jasný. Přesto jedna váhavě odpověděla, za šest až deset let, dvě za jedenáct až dvacet let a jedna za dvacet jedna let a dále. Co se týče užitečnosti vůči druhým lidem, osm studentů z patnácti označilo odpověď, že nějakým způsobem už pomáhají nyní. Jeden plánuje pomáhat do roku, jeden v období do deseti let, dva do dvaceti let a tři až za více než dvacet let. Studentky v počtu pěti pomáhají už nyní, tři plánují splnit tento cíl do deseti let, dvě do dvaceti let a dvě za dvacet let a dále. Do politického života, v souvislosti s časem, se hodlají zapojit dva studenti do deseti let, dva studenti do dvaceti let a jeden student za více než dvacet let. Ostatní nebyli odhodláni do politiky zasahovat. Z dívek se jedna dotázaná vyjádřila, že by do politiky vstoupila do deseti let, dvě do dvaceti let a jedna za více než dvacet let.

P. Macek³¹ ve své studii konstatuje, že čeští adolescenti jsou odhodláni pomáhat druhým, touží po uznání a chtějí být užiteční.

K otázce jestli respondentům záleží, co si o nich myslí ostatní, sedm studentů odpovědělo ano a spíše ano, čtyři nevěděli, dva spíše ne a dva určitě ne. U studentek byla převaha spíše ano a ano - osm z deseti, dvě spíše ne. Je zřejmé, že dívkám více záleží na tom, co si o nich druzí myslí, jen dvě dívky se z tohoto názoru vymykaly. U studentů byla uvedena celá škála odpovědí. Domnívám se, že v této oblasti jsou dívky více orientované na druhé a chtějí

³⁰ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

³¹ P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

působit na ostatní pozitivně. U studentů se více projevují tendence, že to není jejich problém, co si o nich druzí myslí. Myslím si, že se zde projevují rozdíly mezi pohlavím, i dospělým ženám více záleží na tom, jak působí na okolí. Muži se tímto příliš nezabývají.

K otázce, zda jsou studenti ochotni udělat něco zásadního pro svou vlast, se vyjádřilo pět hochů spíše ano, dva nevěděli, čtyři píše ne a čtyři určitě ne. Dívky dle odpovědí zřejmě nemají jasnou představu, co by mohly pro svou vlast udělat, protože devět z deseti odpovědělo nevím a jedna spíše ne. Z odpovědí vyplynulo, že studenti si neujasnili, co konkrétního by mohli pro svou vlast udělat. Osm chlapců však uvedlo, že nemají chuť pro svou vlast něco zásadního učinit. Domnívám se, že je to odpověď na stávající situaci v naší zemi. Neustálé skandály a boje o moc v politických kruzích. Na občany doléhá všeobecná skepse. Celkově to vyvolává nechuť, cokoliv podnikat, jakkoliv se angažovat a obávám se, že tato atmosféra doléhá i na naši dospívající mládež, neboť nikdo není ušetřen, aby nebyl informován o dění v naší zemi.

Zda chtějí být respondenti užiteční a nezištně pomáhat druhým, sedm z dotázaných hochů odpovědělo, ano a spíše ano, čtyři nevěděli, tři odpověděli spíše ne a jeden s určitostí ne. Studentky v počtu šesti z deseti odpověděly spíše ano a čtyři nevěděly. Tyto výsledky mne nepotěšily, jelikož na těchto číslech se podepisuje právě současná společnost. Lidé se více izolují. Žijí si sami pro sebe. Ve svých domech obehnaných živým plotem si vytváří svůj svět, aby nemuseli se sousedy ani promluvit. Vůbec nemluvě o tom, že by si chtěli nějak zvlášť pomáhat. Výsledky nejsou alarmující, ale přesto je zde znát, že to, co by mělo být automatické, nad čím by člověk neměl přemýšlet, tak jednoznačné není.

Pomoc bližnímu svému, by měla být jasným projevem člověčenství. I naši adolescenti jsou ochotni pomáhat, ale jak se projevilo, nejvíce tam, kde pomoc nepřesahuje hranice rodiny. Snad se alespoň ti nerozhodnutí přikloní k názoru, že je spousta potřebných, která potřebuje pomoc a oni mohou těm slabším, hendikepovaným, těm kteří neměli v životě štěstí, pomoci. Je znát, že zde máme my, nejen rodiče ale i vzdělávací instituce a vůbec celá společnost, jistý dluh ve výchově mladých. Je to smutné konstatování. Doufám pevně, že právě překročení vlastních egoistických cílů směřující k pomoci ostatním, bude projevem dospělé osobnosti, kterou se adolescenti teprve stávají. Je dosti těžké, v současném materialisticky zaměřeném světě, získat lidi k pomoci ostatním. Navíc sílí nedůvěra v organizace a nadace,

jenž se touto činností zabývají. I dospělý člověk má problém s tím, že pochybuje, zda se například jeho finanční dar dostane skutečně k těm, jimž je určen.

Já osobně to cítím tak, že bych raději zaplatila konkrétní věc, než poslala peníze na nějaké konto. S důvěrou lidí si už mnoho lidí zahrávalo a zneužilo ji. Nemůžeme se proto divit, že jsou nyní lidé opatrnější a nedůvěřují tolik, jako dříve. Zneužívání důvěry lidí proběhlo pod záštitou sbírek, které měly sloužit k pomoci občanům, jenž byli kupříkladu postiženi povodněmi, či jinou katastrofou. Tak to bohužel je. Prostřednictvím médií se široká veřejnost dozvídá o nejrůznějších podvodných finančních sbírkách, kdy výtěžek neskončí u těch, kteří jsou nejpotřebnější, ale mnohdy na kontě jedince, jenž těchto získaných financí využívá pro svou osobní potřebu. Nemyslím si, že by lidé úplně zanevřeli na tuto formu pomoci, ale také jsou spíše nakloněni koupit určitého daru, konkrétní organizaci či konkrétnímu jedinci. Což je dobrá zpráva, protože každý z nás se může ocitnout v situaci krajní nouze a vědomí, že dobří lidé nevymřeli, je jistě potěšující.

K dotazu, zda by se probandi chtěli aktivně zapojit do politického života, jen jeden student z dotázaných odpověděl určitě ano, jeden spíše ano, šest nevědělo, čtyři spíše ne a dva s určitostí ne. Dívky se k této problematice postavily spíše negativně. Jedna z deseti dotázaných, by se spíše chtěla aktivně zapojit do politického života, dvě zatím neví, čtyři z deseti odpověděly spíše ne a tři s určitostí ne.

Ohledně aktivního vstupu do politického života, byla děvčata mnohem zdrženlivější než hoši. Přitom se zdůrazňuje potřeba, aby se právě ženy v této oblasti více realizovaly. Právě ženy, jenž jsou vybaveny empatií, potřebou pomáhat, sociálním cítěním, by měly více zasahovat právě do politiky. Nejen na vrcholné úrovni, ale i na úrovni správních celků, ať už krajských či obecních. Podívejme se do zahraničí. Zde se objevují silné politické osobnosti, ženy ve vysokých funkcích, dokonce nejen předsedkyně vlády, ale i prezidentky. U nás je političek jako šafránu. Ale doufám, že se situace bude nadále měnit ku prospěchu všech, právě v této oblasti.

Na dotaz, zda si přejí být respondenti slavní a všeobecně známí, tři z patnácti studentů odpověděli spíše ano, sedm nevědělo čtyři spíše ne a jeden s určitostí ne. Jedna dívka z deseti odpověděla spíše ano, čtyři nevěděly a pět děvčat spíše nechce být známými. Zde se

projevilo, že velká část dotázaných jedenáct z dvaceti pěti, nemá vytvořen jasný postoj k problému. Všeobecně známá a slavná osobnost je spojena právě s pozorností médií. Je jasné, že nejsou zde myšleni jen umělci, zpěváci, herci, politici, ale také vědci. Vybraná skupina respondentů ještě nemá vyřešenou otázku studijního zaměření, ani výběr profese, proto se staví k tomuto tématu neutrálně. Pravdou zůstává, že každý den jsou vtahováni prostřednictvím médií do různých kauz slavných. Z toho asi pramení zdrženlivý přístup adolescentů. Každý nemá tu potřebu, aby se přetřásaly soukromé či pracovní problémy před celým národem.

S touto otázkou souvisel i dotaz, jestli jsou mladí ochotní právě kvůli své slávě ztratit soukromí. Zde tři studenti z patnácti neodpověděli vůbec, čtyři nevěděli, šest spíše ne a dva určitě ne. U studentek je jen jedna z deseti odhodlána ztratit soukromí, jedna neodpověděla, dvě nevěděly, jedna spíše ne a pět z deseti dívek určitě nechtěly ztratit soukromí.

Sociální vztahy - otázky č. 37 - 42

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Mínění ostatních	10		20		70	10	3,70	
Vlast	10		10	90			2,90	17
Nezištná pomoc	10			40	60		3,60	18
Politický život	10	30	40	20	10		2,10	17
Sláva	10		50	40	10		2,60	
Sláva versus soukromí	9	56	11	22	11		1,89	

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Mínění ostatních	15	13	13	28	33	13	3,20	
Vlast	15	27	27	13	33		2,53	23
Nezištná pomoc	15	7	20	26	40	7	3,20	17
Politický život	15	13	27	40	13	7	2,73	15
Sláva	15	7	26	47	20		2,80	
Sláva versus soukromí	12	17	50	33			2,17	

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Mínění ostatních	25	8	16	16	48	12	3,40	
Vlast	25	16	20	44	20		2,68	21
Nezištná pomoc	25	4	12	32	48	4	3,36	18
Politický život	25	20	32	32	12	4	2,48	16
Sláva	25	4	36	44	16		2,72	
Sláva versus soukromí	21	33	33	29	5		2,05	

Dílčí závěr – Sociální vztahy

Z výše uvedeného je zřetelné, jak důležitý je pro studenty pojem soukromý život. Domnívám se, že zde hraje velkou roli právě prostředí, ve kterém dospívají. Já jsem toho názoru, že by si měl každý svůj soukromý život pečlivě střežit. Nemohu pochopit, když vidím v televizi pořady, kde se jedinci zpovídají ze svých nejintimnějších zážitků celému národu. Před milióny diváků rozebírají své rodinné problémy. Asi jsou opravdu v tak zoufalé finanční situaci, že jsou ochotni svůj život za pár korun prodávat. Nevidím jiný důvod. Možná zde hraje roli i určitá dávka nutnosti se předvádět. Ale to je tak asi vše. Je to otázka poptávky a nabídky. Pokud se najdou televizní diváci, kterým se tyto pořady líbí, tak jim tvůrci pořadů rádi vyhoví. Co ale ti ostatní? Mají alespoň více prostoru pro jiné ušlechtilé zájmy a koníčky. To je pozitivní účinek těchto pro mě nezajímavých pořadů.

6.4.1.7 Multikulturní vztahy

43. Myslíte, že imigranti z rozvojových zemí jsou pro naši republiku přínosem?
44. Vadilo by vám, kdybyste měli za spolužáky občany jiného etnika?
45. Vadilo by vám, kdybyste měli za sousedy občany jiného etnika?
46. Vadilo by vám, kdybyste měli za blízké spolupracovníky osoby jiného etnika?
47. Mohli byste mít partnera jiné barvy pleti?
48. Vadilo by vám, kdyby vaše děti měly partnera jiné barvy pleti?
49. Zúčastnili byste se humanitární mise do rozvojových zemí?
50. Jste pro finanční podporu rozvojových zemí? Pokud ano, v jakém časovém horizontu?

P. Macek³² se ve svých výzkumech touto otázkou blíže nezabýval. Přesto si myslím, že současné společenské klima v naší republice sebou přináší i problémy právě s přílivem cizinců na naše území. Nejsou to jen ti, kteří si zde hodlají zaopatřit finanční prostředky a vrátit se k rodinám do vlasti, ale i tací, kteří zde hodlají natrvalo žít. A to buď s partnery, kteří pochází ze stejné země, anebo zamýšlí zde vytvořit partnerský svazek s protějškem české národnosti. Ať si to chceme nebo nechceme přiznat, naše společnost se stává stále více multikulturní. Cizinci si s sebou přivázejí své zvyky, svůj jazyk i svou víru. Tak to prostě je a musíme se s tímto faktem vyrovnat. Přijíždějí k nám za lepším životem. Jedná se o důvody ekonomické i náboženské. Mohli bychom říci, že je nutné v sobě vypěstovat rasovou snášenlivost a totéž podporovat i našich dětí.

Velmi se mi líbí názor našeho lektora jazyků, který žije přes dvacet let v naší republice. Je černé pleti a pochází z Ghany. Na otázku, zda si myslí, že jsou naši občané rasisté,

³² P. Macek *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.

odpověděl, že se nikdy nesetkal s projevy rasismu vůči své osobě. Myslí si, že kdo ctí zákony této země, neodvolává se jen na svá práva, ale přijímá i odpovědnost a živí se poctivou prací, nemá problémy. Nikdy nepocítil jakýkoliv projev diskriminace. Já se s tímto názorem plně ztotožňuji. Kdo se nehodlá podřídit pravidlům státu, ve kterém žije, nedá se nic dělat a měl by se vystěhovat. Pravidla všeobecně závazná mají platit opravdu pro všechny. Takže, jaké byly odpovědi studentů týkající se problematiky rasové snášenlivosti?

Na dotaz, týkající se imigrantů z rozvojových zemí (zda jsou přínosem pro naši zemi) odpověděl pouze jeden student z patnácti spíše ano, tři nevěděli, sedm z patnácti zvolilo spíše ne a čtyři z patnácti určitě ne. Dívky odpověděly dvě z deseti spíše ano, čtyři nevěděly, tři spíše ne a jedna určitě ne. Z uvedeného vyplývá, že u studentů převažuje názor, že imigranti z rozvojových zemí nejsou přínosem pro naši republiku. Domnívám se, že obavy z přílivu přistěhovalců pramení z toho, že zde budou mít problém najít práci (anebo budou „brát“ práci domácím), také z důvodu jazykové bariéry a dále z důvodu zatížení sociálního systému státu.

Na otázku, zda by studentům vadilo mít spolužáka jiného etnika, dva studenti z patnácti určitě ano, jeden spíše ano, čtyři nevěděli, pět spíše ne a tři určitě ne. Jedna dívka odpověděla, že by jí to spíše vadilo, jedna z deseti dotázaných nevěděla, čtyři dívky spíše ne a čtyři určitě ne. Zde byly výsledky dle mého názoru příznivé. Polovině z dotázaných studentů by příslušník jiného etnika jako spolužák nevadil a osmi z deseti děvčat také ne. To znamená, že v této otázce byla děvčata tolerantnější.

K otázce, zda by studentům vadilo mít za sousedy občany jiného etnika, se vyjádřili dva studenti určitě ano, dva spíše ano, tři nevěděli, šest spíše ne a dva určitě ne. Dívky odpověděly jedna spíše ano, dvě nevěděly, pět z deseti spíše ne a dvě určitě ne. Zde je patrné, že polovina studentů by nechtěla za sousedy občany jiného etnika a sedm dívek z deseti také ne. Mimo dotazník se k tomuto problému vyjádřilo několik z dotázaných, že pokud by nedělali nepořádek, tak by jim to nevadilo. Podotýkám, že nebylo vyspecifikováno o jaké etnikum se jedná.

Další dotaz, zda by jim vadilo mít blízkého spolupracovníka jiného etnika, odpověděli dva z dotázaných určitě ano, jeden spíše ano, čtyři nevěděli. Pět z patnácti dotázaných spíše ne

a tři určitě ne. Jedna dívka z deseti odpověděla, spíše ano, jedna nevěděla, pěti dívkám by blízký spolupracovník jiného etnika nevadil a třem určitě nevadil. Zde jsou výsledky příznivější v porovnání s předcházejícím dotazem. Polovina z dotázaných hochů se projevila pozitivně v přístupu k jinému etniku. U děvčat bylo osm děvčat rozhodnuto, že by jim spolupracovník jiného etnika nevadil. Domnívám se, že si budeme muset na tyto změny zvyknout. Je znát stále větší příliv cizinců, kteří se zde hodlají usadit .

Další dotazy byly směřovány více do soukromí. Na dotaz, zda by mohli mít studenti partnera jiné barvy pleti dva z patnácti hochů odpověděli spíše ano, sedm nevědělo, čtyři spíše ne a dva určitě ne. Jedna z deseti dívek by určitě partnera jiné barvy pleti mohla mít, dvě spíše ano, tři nevěděly a čtyři spíše ne. Zde bylo hodně odpovědí nevím. Deset z dvaceti pěti. Zřejmě by záleželo na konkrétní osobě. Zda by mohl být partner jiné barvy pleti, odpovědělo kladně pět z celkového počtu dvaceti pěti dotázaných. To není příliš vysoké číslo. Myslím si, že zde hraje roli i vliv několika dramatických kauz, kdy si české děvče vzalo cizince a časem nastaly problémy v souvislosti s tím, že on se chtěl vrátit do svého rodiště. Česká manželka však chtěla zůstat v naší republice. Největší problém potom nastává, když se rodiče začnou dohadovat o děti. Kde a s kterým z rodičů bude dítě žít. Takových kauz už proběhlo médií mnoho a vcelku je provázely dramatické okolnosti. Proto se domnívám, že i z těchto nevydařených sňatků pramení obavy dotázaných.

Na dotaz zda by respondentům vadilo, že by jejich děti měly partnera jiné barvy pleti jeden ze studentů odpověděl určitě ano, jeden spíše ano, osm jich nevědělo, tři odpověděli spíše ne a dva určitě ne. Jedna dívka z deseti určitě ano, jedna spíše ano, čtyři nevěděly, tři spíše ne a jedna určitě ne. Z odpovědí je patrné, že by zřejmě záviselo na konkrétní osobě, kterou by si potomek přivedl domů. Dalo by se říci, že čtyři z celkového počtu dvaceti pěti dotázaných jsou proti. Což je myslím vcelku překvapivé zjištění.

Na otázku, zda by se studenti zúčastnili humanitární mise do rozvojových zemí, odpověděli dva hoši spíše ano, pět jich nevědělo, pět spíše ne a tři určitě ne. Dívky odpověděly spíše ano čtyři, tři nevěděly a tři spíše ne. Z výsledků plyne závěr, že pro účast na humanitární akci je odhodláno více dívek, ale jen dva z patnácti hochů. To mi přijde docela nízký počet. Dobrou zprávou je, že osm z celkového počtu dvaceti pěti se ještě nerozhodlo. Z těchto výsledků potom pramenil i časový horizont, kdy by studenti, kteří chtějí pomoci, byli ochotni

vycestovat. Deset chlapců neodpovědělo, dva za jeden rok až pět let, dva za deset až dvacet let a jeden za více než dvacet let. Tři dívky se k časovému horizontu nevyjádřily, jedna by vycestovala do pěti let, dvě v rozmezí pěti až deseti let, čtyři mezi deseti až dvaceti lety.

Na dotaz zda, jsou studenti pro podporu rozvojovým zemím a v jakém časovém horizontu, odpověděl jeden student určitě ano, pět spíše ano, šest nevědělo, jeden spíše ne a dva určitě ne. Jedna dívka byla pro určitě ano, pět pro spíše ano, dvě nevěděly, a dvě spíše ne. Na časový horizont podpory rozvojovým zemím odpověděli tři studenti, že do jednoho roku, dva studenti do dvaceti let, dva studenti více než dvacet let. Dívky by podporovaly tyto země do doby pěti let dvě, do doby dvaceti let také dvě a více než dvacet let dvě děvčata. Zbývající studenti neodpověděli. Pět respondentů z celkového počtu děvčat a chlapců dvaceti pěti by rozvojové země nepodporovali. Nerozhodnutých bylo osm z celkového počtu a dvanáct z dvaceti pěti, byli pro pomoc.

Multikulturní vztahy - otázky č. 43 - 50

Dívky	Počet respondentů	Procento dotázaných					Průměr	Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano		
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Imigranti	10	10	30	40	20		2,70	
Spolužák jiného etnika	10	40	40	10	10		1,90	
Soused jiného etnika	10	20	50	20	10		2,20	
Spolupracovník jiného etnika	10	30	50	10	10		2,00	
Partner jiného etnika	10		40	30	20	10	3,00	
Dítě a jiné etnikum	10	10	30	40	10	10	2,80	
Humanitární mise	10		30	30	40		3,10	12
Finanční podpora rozvojových zemí	10		20	20	50	10	3,50	9

Chlapci	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Imigranti	15	26	47	20	7		2,07	
Spolužák jiného etnika	15	20	33	27	7	13	2,60	
Soused jiného etnika	15	13	40	27	7	13	2,67	
Spolupracovník jiného etnika	15	20	33	27	7	13	2,60	
Partner jiného etnika	15	13	27	47	13		2,60	
Dítě a jiné etnikum	15	13	20	53	7	7	2,73	
Humanitární mise	15	20	27	40	13		2,47	8
Finanční podpora rozvojových zemí	15	13	7	40	33	7	3,13	3

Dohromady	Počet respondentů	Procento dotázaných						Průměrná doba pro dosažení cíle
		určitě ne	spíše ne	nevím	spíše ano	určitě ano	Průměr	
Budoucí očekávání		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
Imigranti	25	20	40	28	12		2,32	
Spolužák jiného etnika	25	28	36	20	8	8	2,32	
Soused jiného etnika	25	16	44	24	8	8	2,48	
Spolupracovník jiného etnika	25	24	40	20	8	8	2,36	
Partner jiného etnika	25	8	32	40	16	4	2,76	
Dítě a jiné etnikum	25	12	24	48	8	8	2,76	
Humanitární mise	25	12	28	36	24		2,72	10
Finanční podpora rozvojových zemí	25	8	12	32	40	8	3,28	6

Dílčí závěr – multikulturní vztahy

Domnívám se, že vztah vybrané skupiny k jiným etnikům není nijak nepříznivý. Opatrně se staví k přílivu imigrantů z rozvojových zemí, ale v oblasti spolupráce v zaměstnání či ve škole jsou ve většině vstřícní. Co se týkalo sousedských vztahů bylo by zřejmě důležité, jak by byli sousedé přizpůsobiví, čistotní, nedělali hluk, prostě dodržovali domovní řád. V oblasti partnerských vztahů a ve vztahu partnerů dětí, kteří by byli jiné barvy pleti, byly

výsledky nejednoznačné, protože velká skupina respondentů, téměř polovina z celkového počtu dvaceti pěti, neměla vytvořený názor. Pro humanitární pomoc ve formě aktivní účasti na misi více rozhodnosti a odhodlání projevila děvčata. Polovina dotázaných hochů se naopak žádné mise účastnit nehodlá. Co se týkalo podpory rozvojových zemí, pět studentů z pětadvaceti bylo proti. Pro finanční podporu bylo tedy rozhodnuto více respondentů, než pro osobní účast na humanitární misi.

6.4.1.8 Volný čas a současná mládež

Na závěr dotazníku jsem poskytla prostor studentům, aby se vyjádřili ke svým aktivitám ve volném čase. Co si nejvíce přejí a čeho se nejvíce obávají.

Z odpovědí respondentů vplynuly tři skupiny zájmových aktivit. Kultura, sportovní aktivity a přátelé. Samozřejmě se v malém počtu objevily i jiné záliby. Zaujalo mě navlékání korálek, psaní básniček, zdokonalování se v jazyce, venčení psa a jen jednou se objevila záliba v počítačových hrách. To mě opravdu potěšilo. Zřejmě skupina dotazovaných z této záliby už takzvaně vyrostla, nebo na ni, i díky škole, neměla nikdy příliš čas. Nemohu zkonstatovat, že by byly zásadní rozdíly v zálibách mezi studenty a studentkami.

Sportovní aktivity

Dospěla jsem k příznivému zjištění, že se všech dvacet pět studentů a studentek věnuje nějaké sportovní aktivitě. U hochů převažuje kopaná a volejbal. Dále se věnují basketbalu, cyklistice, hokeji a stolnímu tenisu. Dívky se věnují aktivně volejbalu, lyžování, gymnastice, tenisu a kynologii. Právě oslovená skupina respondentů má to štěstí, že vedení gymnázia je nakloněno právě mimoškolním sportovním aktivitám. Je jasné, že jen učením nedojde k rozvoji harmonické osobnosti. To si učitelský sbor gymnázia plně uvědomuje a svým svěřencům připravuje i tyto mimoškolní sportovní aktivity. Kromě volejbalového klubu, zde funguje i atletický kroužek, dále zde již několik let působí malá forma amatérského divadla a pěvecký sbor.

Kulturní aktivity

Studenti navštěvují pravidelně divadlo. Je to z důvodu, že každým rokem zajistí škola předplatné na celou divadelní sezónu pro své studenty. Studenti i studentky rádi navštěvují kino a diskotéky a koncerty populárních skupin.

Další využití volného času

Všichni respondenti se shodli v tom, že zbývající volný čas rádi tráví ve společnosti svých přátel. Kolektiv třídy je velmi dobře sžitý. Mohu zodpovědně potvrdit, že se scházejí na společných oslavách narozenin a vyražejí v hojném počtu za zábavou, na plesy, diskotéky, ale i na výlety. Jsem překvapena, že ze všech dvaceti pěti studentů mezi svoje záliby zahrnuje osm hochů počítač (ale nikoli hry na nich). Dívky prací s počítačem samozřejmě také provozují, ale ani jedna se nevyjádřila, že by to byla jejich záliba.

Životní přání

Na poslední část dotazníku jsem si nachystala pro studenty námět na zamyšlení. Aby zkusili stručně napsat, co si v životě nejvíc přejí a čeho se nejvíce obávají.

Na otázku, co si nejvíce přejí, byly odpovědi téměř jednoznačné. Koresponduje to s životními prioritami a kopíruje životní cíle. Přejí si být úspěšní a to ve studiu a práci, mít spolehlivého životního partnera a cestovat, zdravé děti a rodinu, ale také mít přátele. Touží mít i hmotné zabezpečení ve formě dostatku peněz, aby se nemuseli omezovat. Děvčata, přestože si přejí založit rodinu, mít děti, myslí i na to, že chtějí zůstat finančně nezávislá. U dívek se více projevilo přání být užitečnou. Dvě dívky z deseti chtějí být spokojené samy se sebou. U hochů se projevila tato přání - být zdravý, šťastný, spokojený, mít rodinu a dobrou práci, dostatek peněz.

Největší obavy

U děvčat převažovaly obavy o zdraví své a svých blízkých. Mají strach ze smrti někoho z rodiny, zamyslely se i nad hrozbou války. Obavy, že nedojde k naplnění jejich přání, že nebudou mít práci ani peníze a nikoho blízkého. Jedna dívka z deseti projevila obavy ze změny režimu. Dotázaní hoši se nejvíce bojí ztráty svobody, nebylo specifikováno, jak to myslí, dále se obávají manželství a mají obavy i ze založení rodiny. Samozřejmě mají strach o zdraví své i svých blízkých. Většinou vyjádřili obavu, že nedojde k naplnění jejich přání a očekávání. Jednou se objevila obava z vlastní neschopnosti, jednou obava z další celosvětové války, jeden respondent se bojí, že by mohl skončit ve vězení za něco, co nespáchal. Jeden se docela obává, jestli obstojí v manželství a zvládne děti. Na závěr jsem si nechala obavy jednoho studenta, nad kterými se mi sevřelo srdce. Napsal, že se obává, že ho život nezačne bavit a spáchá sebevraždu. Přestože dotazník byl anonymní, poslední uvedená odpověď mě zavedla k jednomu studentovi, který má dlouhodobé psychické problémy a je v léčení odborníků. Doufám, že se jeho obavy nenaplní.

6.4.2 Výsledky z kasuistik

Vedle dotazníku, který byl určený celé třídě gymnázia, jsem zvolila metodu rozhovoru s jednotlivými studenty. Jelikož jsem s touto skupinou dospívajících trávila i jejich čas při mimoškolních aktivitách, mohla jsem nahlédnout blíže do jejich radostí i starostí. Dala jsem totiž do přímé souvislosti svou bakalářskou práci s absolvováním odborné stáže. Domnívám se, že právě rozhovory se studenty byly velkým přínosem pro bakalářskou práci i celé moje studium. Odpovědi v dotazníku byly jistě zatíženy momentálním rozpoložením studentů, proto jsem vybrala ještě další metodu, která měla více individuální charakter. Mohla bych uvést několik dalších, neméně zajímavých příběhů, ale pro ilustraci jsem zvolila právě tyto dva životní příběhy, protože mají přímou souvislost právě životními cíli adolescentů.

Poznámka autora:

Z důvodů zachování anonymity byla jména dívek změněna.

6.4.2.1 Příběh Jitky

Úvodem své případové studie chci zdůraznit důležitost rodinného prostředí na naplnění budoucích cílů adolescentů. Přestože adolescenti své rodiče jakoby nevnímají, jsou pro ně stálíci v jejich životě. Jsou však životní okamžiky, kdy se naplno projeví důležitost těchto vazeb. Jedním z těchto momentů může být ztráta jednoho z rodičů.

Během mé spolupráce se školou a třídou, v níž jsem prováděla výzkumnou část své práce, se stala událost, která otřásla nejen studenty, ale i celým učitelským sborem. Jedné dívce náhle, bez předchozí nemoci, či jiných potíží, zemřela maminka. Slova hrůza, beznaděj a zděšení nemohou vyjádřit pocity osmnáctileté dcery, když našla svou maminku doma mrtvou. Taková osobní tragedie se provždy vryje do paměti této studentky. Je to tak, i takové události se v životě stávají, ale když osud udeří tak velmi blízko, uvědomí si každý, že vše jednou pomine i život někoho, kdo nám byl tak blízký. Nejhorší obavy, které vypsali studenti do svých dotazníků, se naplnily, právě u jedné z dívek. Podotýkám, že tato smutná událost se stala poté, co už studenti měli dotazníky odevzdané.

Jak se bude vyvíjet další život této dívky, zůstává otázkou otevřenou. Jelikož žily se svou maminkou bez otce, bude situace o to svízelnější. Děvče, budeme ji říkat Jitka, se ocitla v problémech, o nichž neměla tušení, místo přípravy na maturitu, musela vypravovat mamince pohřeb. Co bude dále? Bude moci studovat na vysoké škole? Zvládne to finančně? Bude nucena nastoupit do zaměstnání a studovat dálkově? To všechno jsou otázky, na které zatím nezná odpověď. Jitka je velmi uzavřená osoba a mám o ni starost, má sice stálého partnera, ale jsou příliš mladí na to, aby vztah řešili kupříkladu společným soužitím. Jitka je velmi nadaná na jazyky, tak se snaží doučovat slabší žáky angličtinu. Že by si nyní zřídila živnost v oblasti výuky jazyků, to si nejsem jista. Na státní zkoušky se zatím nepřipravuje.

Pravdou je, že celý kolektiv studentů tato událost zasáhla velmi intenzivně. Jako by se probudili z růžového snu. Najednou tu byla tvrdá realita. Najednou si spousta z nich uvědomila smrtelnost. Jako by v jejich aktivním prožívání dospívání na takové životní rány osudu nebylo vůbec místo. Mnohdy se mladí chovají jako kaskadéři. Ale ti jsou profesionálové. Mladí kontrolu nad mnohdy spontánním chováním vůbec nemají. Jitka bude ve velké nevýhodě oproti ostatním studentům. To, co pro ostatní je samozřejmostí, tím je

myšlena rodina a její zázemí, bude Jitce velmi chybět. Jsem přesvědčena, že tato událost poznamenala celý její další život.

6. 4.2.2 Příběh Zdenky

Z rozhovoru se Zdenkou vyplynulo, že její rodiče velmi usilovali, aby dívka měla dobré vzdělání, ale zároveň se v mezidobí dostala rodina do závažných finančních problémů. Otec ztratil zaměstnání a matka chod domácnosti a zajištění čtyřčlenné rodiny nebyla schopna z platu úřednice zvládnout. Navíc rodina byla zatížena hypotékou na pořízené bydlení. Dívka se ocitla v situaci, kdy rodiče začali na Zdenku vyvíjet silné tlaky, aby si našla brigádu a pomohla rodině z velmi svízelné situace. Zdenka si tedy brigádu našla, aby rodině pomohla. Bohužel se jí nepodařilo skloubit studium a brigádu. Místo sezení ve škole, byla v supermarketu a doplňovala zboží. Nepomohly intervence ze strany vyučujících, že takto není možno řešit rodinné problémy. Děvče mělo stále více absencí. Studijní výsledky měly samozřejmě zhoršující se charakter. Výsledek byl takový, že v posledním ročníku gymnázia si děvče výrazně zhoršilo známky. Rodina nepočítá s tím, že by děvče dále studovalo. Zdenka by ráda vysokou školu absolvovala a doufá, že se jí podaří najít rozumný kompromis. Nyní však má před sebou těžký úkol, zvládnout co nejlépe maturitní zkoušku a dostat se na vysokou školu. Rodinné potíže s financemi zasáhly Zdenku v tu nejnevhodnější dobu. Myslím si, že rodina mohla situaci řešit jiným způsobem. Z mého pohledu měl aktivitu vyvinout hlavně otec rodiny. Místo utápění problémů v alkoholu se měl více starat o nalezení nové práce. Domnívám se, že rodiče měli hledat jiné východisko z nouze a nenakládat starosti o finance pro rodinu na bedra Zdenky.

I zde se ukázalo, jak velmi důležité je rodinné zázemí. V tomto případě se projevilo to, že rodiče nevolili nejšťastnější řešení z těžké životní situace. Přenesli velkou část povinností na studentku. Děvče místo přípravy na maturitu se věnovalo obstarávání finančních prostředků pro rodinu. Pokud by Zdenka nebyla vtažena do těchto finančních těžkostí rodiny, mohla se dostat na vysokou školu bez přijímacích zkoušek – tak dobrý prospěch v minulosti měla. Je jasné, že bude mít horší výchozí pozici oproti studentům, kteří se mohou plně věnovat školní přípravě.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo potvrzení či vyvrácení mých předpokladů, které přímo souvisely s dlouhodobými a krátkodobými životními cíly adolescentů. Mé předpoklady ohledně krátkodobých životních cílů naplnily beze zbytku. K nejbližším životním cílům vybraného vzorku respondentů patří zdárné dokončení studia na gymnáziu. Tento cíl je pro ně nyní hlavní prioritou, protože je naprosto aktuální. Rovněž se potvrdily mé předpoklady související s úspěšným složením přijímacích zkoušek na vysokou školu a přijetím ke studiu na této škole. Rozdíl v preferování těchto nejbližších životních cílů mezi dívkami a chlapci nebyly.

Ve vztahu k dlouhodobým životním cílům se moje předpoklady naplnily. Mezi dlouhodobé životní cíle zahrnují respondenti získání dobrého zaměstnání, které by je bavilo a zároveň bylo dobře finančně ohodnoceno. Vzácnou shodu projevili i v pořízení si vlastního bydlení. Dále se naplnilo očekávání, že k dlouhodobým cílům bude patřit založení rodiny. Příjemně mě překvapilo, že studenti počítají s uzavřením sňatku a teprve do tohoto legálně uzavřeného svazku hodlají mít dítě. Z hlediska důležitosti životních cílů se potvrdily předpoklady, že mezi nejdůležitější priority studenti stavějí zdraví, vzdělání, dobře placenou práci, založení rodiny a přání mít děti. Počítají také s tím, že se ve stáří chtějí postarat o své rodiče. Za méně důležité naopak považují být všeobecně známou osobou, nehodlají se angažovat v politickém životě a nepovažují za důležitý cíl se obětovat pro vlast. Naopak jsou nakloněni pro pomoc rozvojem zemím.

Podcílem výzkumu bylo zjistit nakolik se životní cíle dívek a chlapců přiblížily. Dle výsledků je jasný posun v oblasti životních priorit dívek. Posouvají založení rodiny až k třicátému roku, touží po dobrém vzdělání a lukrativní práci. Dívky se snaží být více nezávislé a v rovnoprávném postavení s druhým pohlavím. Uvědomují si, že kvalitní vzdělání a znalost jazyků jim otevírá cestu k zajímavé práci a pocitu finanční nezávislosti, která v důsledku skýtá pocit osobní svobody. Dalším podcílem mého výzkumu bylo zjistit, jak je středoškolská mládež připravena na život v multikulturní společnosti. Přestože se zdánlivě tato otázka přímo nedotýká životních cílů, jsem přesvědčena, že i tato oblast do výzkumu patří. Stále více se bude mladá generace stýkat s příslušníky jiných etnik. Nejen ve škole, ale i v práci. S migrací lidí za prací a potažmo lepším životem, se budeme čím dál více stýkat

s různými národnostními menšinami. Vznikají a budou vznikat smíšená manželství. Proto jsem zařadila i tyto otázky do svého dotazníku. Výsledky nevypovídaly o rasové nesnášenlivosti. K největším obavám, které studenty trápí, zařadili starost o zdraví své i svých blízkých, obavy z nenaplnění svých cílů, dále z válek, změny režimu a z osobního selhání.

Resumé

Ve své bakalářské práci jsem se snažila vystihnout, jaké dlouhodobé a krátkodobé životní cíle má současná středoškolská mládež. Potvrdily se moje předpoklady, že na pozadí společensko-politických změn došlo ke změnám hlavně ohledně časového horizontu uskutečnění životních cílů mládeže.

Co se týče samotného obsahu blízkých a vzdálených cílů, nezjistila jsem podstatné diskrepance, kterými by se odlišovala generace dnešních adolescentů od generace dospívajících, jenž dospívali za jiných politicko-sociálních poměrů.

Životní cíle děvčat a hochů se více přiblížily. Děvčata se nehrou do vdavek, ale snaží se o zajištění dobré pozice na trhu práce. Dívky jsou více sebejistější a snaží se o rovnoprávné postavení s druhým pohlavím.

Z výzkumu je zřejmé, že současné adolescenty trápí i velké obavy. Nejde jen osobní život, ale mají strach, kam se bude další vývoj světa ubírat. Je zřejmé, že demokracie přináší velkou míru svobody, která je však vykoupena velkou mírou nejistoty.

Anotace

Ve své bakalářské práci se zabývám životními cíly adolescentů. Práce obsahuje část teoretickou, kde objasňuji pojem adolescence a časově vymezuji toto důležité období. Dále se zabývám dlouhodobými a krátkodobými cíly současné mládeže. V analytické části se věnuji otázkám životních priorit. Jedná se o oblast zdraví, vzdělávání a zaměstnání, sociálních vztahů, bohatství, osobní spokojenosti a štěstí, vztahu k vlasti, rasové snášenlivosti. Je zde dán prostor i pro otázky využívání volného času a vyslovení obav, které dospívající mládež trápí. V závěru výzkumu uvádím dvě kasuistiky.

Klíčová slova

adolescence, životní cíle, očekávání, škola, rodina, vzdělání, zdraví, štěstí.

Annotation

In my bachelor's work I am engaged in aims of life of adolescents. This work contains the theoretical part, in which I clarify the term „adolescence“ and also this important life-period. Then I am also concerned with long-term and short-term goals of the contemporary youth. In the analytical part I answer questions relating to life priorities. It refers to health, education and career, social relations, wealth, personal satisfaction and happiness, relation to the homeland, race tolerance. There is also space for questions relating to use of free time and enouncement of fears, which worries the maturing youth. In the end of the research part I mention two casuistries.

Key words:

Adolescence, aims of life (life goals), expectation, fear, school, family, education, health, happiness

Seznam použité literatury

1. Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vydání, Praha: Portál, 2008, 216 s.
ISBN 978-80-7367-383 -3
2. Macek, P. *Reálný a ideální sebeobraz současné adolescentní mládeže*. Zprávy –
Psychologické laboratoře ČSAV v Brně zvl. Č. 3 1982, 60 s.
ISSN – nebylo uvedeno
3. Macek, P. *Vzájemné vztahy mezi psychosociálními charakteristikami adolescentů*.
Zprávy - Psychologický ústav AVČR v Brně ročník 5, 1999, č.2, 41 s.
ISSN 1211-8818
4. Macek, P. *Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů*. Zprávy – Psychologický
ústav AVČR v Brně, ročník 4, 1998, č.5, 24 s.
ISSN 1211 – 8818
5. Macek, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání Praha: Portál, 2003, 144 s.
ISBN 80-7178-747-7
6. Michalčáková, R. *Strachy v období rané adolescence*.1.vydání Brno: Barrister a
Principal, 2007, 149 s.
ISBN 978-80-87029-15-2
7. Prokeš, J. *Nečitankové dospívání*. 1.vydání Brno: JOTA, 1994, 208 s.
ISBN 80-210-0873-3, ISBN 80-85617-26-9
8. Taxová, J. *Pedagogicko – psychologické problémy dospívání*. 1.vydání Praha: Karlova
Univerzita, 1985, 240 s. 60-157-84 17/99
9. Toffler,A. *Šok z budoucnosti*. 1.vydání Praha: Práce, 1992, 288 s.
ISBN 80-208-0160-X
10. Sekot, A. *Sociologie v kostce*. 3.rozšířené vydání Brno: Paido, 2006, 260 s.
ISBN 80-7315-126-X
11. Vágnerová,M. *Základy psychologie*.1.dotisk, 1.vydání Praha: Karolinum, 2005, 356 s.
ISBN 80-246-0841-3
12. <http://www.panovnici.cz/marie-terezie>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Průvodní dopis dotazníku

Příloha č. 2 - Dotazník

Příloha č. 1

Vážení studenti,

Vaše odpovědi z tohoto dotazníku budou sloužit jako podklad pro výzkumnou část bakalářské práce.

Prosím, odpovídejte co nejpřesněji a nejpravdivěji. Otázky budou směřovány do oblasti vztahů, studia, práce, zdraví, apod.

Dotazník je anonymní – jen vyplňte zda jste žena nebo muž.

Ke každé otázce vyplňte do sloupce A odpověď z pětibodové „škály“ :

- 1 určitě NE
- 2 spíše NE
- 3 NEVÍM
- 4 spíše ANO
- 5 určitě ANO

Do sloupce B uveďte opět pomocí bodové „škály“ v jakém časovém horizontu si představujete naplnění cíle :

- 1 do 1 roku
- 2 v rozmezí 1-5 let
- 3 v rozmezí 6-10 let
- 4 v rozmezí 11-20 let
- 5 více než 21 let

Pole označená X nevyplňujte.

Po vyplnění dotazníku, prosím, za poslední otázku napište několik vět, co byste si v životě nejvíce přáli a čeho se nejvíce obáváte.

Děkuji za spolupráci.

Příloha č. 2

Jste muž nebo žena ? Prosím napište M nebo Ž.

A

B

- | | | | |
|----|--|--------------------------|-------------------------------------|
| 1 | Pečujete nebo chcete pečovat o své zdraví? Vč. pravidelných a preventivních návštěv lékaře. | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 2 | Snažíte se vyvarovat látek škodících zdraví - alkohol, kouření, drogy, ...? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 3 | Pokud kouříte - chcete přestat? Pokud nekouříte - nevyplňujte. | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 4 | Pokud pijete alkohol - chcete přestat? Pokud nepijete - nevyplňujte. | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 5 | Pokud užíváte návykové látky (vč. měkkých drog) - chcete přestat? Pokud neužíváte - nevyplňujte. | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 6 | Jste ochoten/a udělat něco i aktivně pro své zdraví? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 7 | Jste ochoten/a se v životě (s ohledem na své zdraví) omezovat? Změnit životosprávu? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 8 | Je pro Vás zásadní úspěšně složit maturitní zkoušku? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 9 | Je pro Vás důležité dostat se na VŠ? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 10 | Jak je pro Vás důležité absolvovat VŠ? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 11 | Uvažujete i o dalším studiu po ukončení VŠ? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 12 | Chcete aktivně umět a používat více než dva světové jazyky? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

- | | | | |
|----|---|--------------------------|-------------------------------------|
| 13 | Myslíte, že je důležité celoživotní odborné vzdělávání? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 14 | Chcete pracovat jako zaměstnanec? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 15 | Chcete mít svou firmu? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 16 | Je pro Vás dobře placená práce důležitější než kontakty s přáteli? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 17 | Dělali byste i práci, která by Vás nebavila? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 18 | Jste ochoten/a se kvůli práci přestěhovat? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 19 | Pokud ano (ot.18) - i mimo ČR? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 20 | Pokud ano (ot.18) - i mimo Evropu? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 21 | Jste připraven/a kvůli dobré práci měnit často zaměstnavatele? Jak často? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 22 | Chcete být spokojen/a sám se sebou (v osobním životě) i za cenu méně placené práce? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 23 | Chcete mít vlastní byt/dům? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 24 | Chcete mít vlastní automobil? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 25 | Chcete cestovat a poznávat svět? Myšleno na úkor odložení založení rodiny. | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 26 | Myslíte, že jen bohatství samo o sobě Vás může udělat šťastným/šťastnou? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 27 | Myslíte si, že štěstí v osobním životě a bohatství k sobě neoddělitelně patří? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |

- | | | | |
|----|---|--------------------------|-------------------------------------|
| 28 | Chcete uzavřít sňatek? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 29 | Chcete žít v mimomanželském svazku? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 30 | Chcete střídat partnery, nevázat se? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 31 | Chcete mít dítě/děti? Kdy? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 32 | Chcete mít více než 2 děti? Kdy? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 33 | Jste odhodlán/a dělat pro zachování manželství/partnerství a rodiny v životě ústupky? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 34 | Jste ochoten/a postarat se o své rodiče (v jejich stáří)? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 35 | Jste ochoten/a se kvůli rodičům (postarání se o ně) vzdát dobře placené práce? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 36 | Jste ochoten/a dělat kvůli svým přátelům zásadnější kompromisy? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 37 | Záleží Vám na tom, co si myslí o Vás ostatní? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 38 | Jste ochoten/a udělat něco zásadního pro svou vlast a i něco obětovat? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 39 | Chcete být užitečný/á a nezištně pomáhat ostatním? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 40 | Chcete se aktivně zapojit do politického života? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 41 | Chcete být slavný/á, všeobecně známý/á? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 42 | Pokud ano (ot.41), i za cenu ztráty soukromí? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |

- | | | | |
|----|--|--------------------------|-------------------------------------|
| 43 | Myslíte si, že imigranti z rozvojových zemí jsou pro naši republiku přínosem? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 44 | Vadilo by Vám, kdyby jste měli za spolužáky občany jiného etnika? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 45 | Vadilo by Vám, kdyby jste měli za sousedy občany jiného etnika? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 46 | Vadilo by Vám, kdyby jste měli za blízké spolupracovníky osoby jiného etnika? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 47 | Mohli byste mít partnera jiné barvy pleti? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 48 | Vadilo by Vám, kdyby Vaše děti měli partnera jiné barvy pleti? | <input type="checkbox"/> | <input checked="" type="checkbox"/> |
| 49 | Zúčastnil/a byste se humanitární mise do rozvojových zemí? | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 50 | Jste pro finanční podporu rozvojových zemí? Pokud ano - v jakém časovém horizontu. | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
-

Zde, prosím, napište několik vět, jaké jsou Vaše záliby a kulturní, sportovní či jiné aktivity.

Zde, prosím, napište několik vět, co byste si v životě nejvíce přáli a čeho se nejvíce obáváte.
